

KUINKA EROPERHETTÄ TUETAAN PÄIVÄKODISSA?

Vilma Saastamoinen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

lastentarhanopettajan

virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Saastamoinen, Vilma. Kuinka eroperhettä tuetaan päiväkodissa?. Kevät 2013. 71s., 3 liitettä. Diakonia- ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa, kuinka eroperhettä tuetaan hyvinkääläisissä ja lahtelaisissa päiväkodeissa ryhmissä, joissa on 3–6 -vuotiaita lapsia. Lahdessa järjestettiin Ero lapsiperheessä –koulutus, ja opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten koulutus auttoi lahtelaisia kasvattajia tukemaan eroperhettä. Hyvinkääläiset kasvattajat eivät ole käyneet Ero lapsiperheessä -koulutusta. Yhteistyökumppanina opinnäytetyössä olivat Ensi- ja turvakotienliiton alaisuudessa oleva Neuvokeskus sekä Lahden Ensi- ja turvakotiyhdistyksen Eroperheen kahden kodin lapset –projekti.

Tutkimuksen lähestymistapa oli kvalitatiivinen. Aineisto kerättiin kyselylomakkeilla, joita jaettiin yhteensä 18 kappaletta. Niistä palautui 15 kappaletta. Aineisto analysoitiin induktiivista sisällönanalyysiä käyttäen. Ensiksi aineisto pelkistettiin, jolloin epäolennainen tieto jätettiin pois. Tämän jälkeen aineisto ryhmiteltiin ja lopuksi käsitteellistettiin.

Tutkimustulokset osoittivat, että Hyvinkäällä eroperheen lasta tuetaan toiminnallisilla menetelmillä ja tarjoamalla aitoa läsnäoloa ja läheisyyttä päiväkodin arjessa. Lahdessa eroperheen lasta tuetaan tarjoamalla lapselle läheisyyttä sekä keskustelemalla hänen kanssaan eron herättämistä tunteista. Eroperheen kahden kodin lapset -projektin myötä syntynyt lasten ja vanhempien omiin eroryhmiin ohjaaminen oli yksi tapa tukea lahtelaisia eroperheitä. Vanhempia tuetaan sekä Hyvinkäällä että Lahdessa tarjoamalla henkistä tukea muuttuvassa elämäntilanteessa ja ohjaamalla perhe tarvittaessa muihin sosiaalipalveluihin.

Saaduista tutkimustuloksista voidaan päätellä, että Lahden ja Hyvinkään eroperheen tukemisen muodot eivät eroa toisistaan merkittävästi. Hyvinkäällä painotettiin enemmän toiminnallisia menetelmiä lasten tukemisessa ja Lahdessa eroryhmiä osattiin käyttää hyvin hyväksi. Ero lapsiperheessä -koulutuksen myötä lahtelaiset kasvattajat ovat ymmärtäneet yhteistyövanhemmuuden jatkumisen ja sen tukemisen tärkeyden. Eräät kyselylomakkeeseen vastanneet hyvinkääläiset kasvattajat kokivat tarvitsevansa lisäkoulutusta eroperheen tukemiseen, kun taas toiset olivat tyytyväisiä antamaansa tukeen ja kokivat sen riittäväksi.

Asiasanat: kvalitatiivinen tutkimus, avioero, avoero, päivähoido, kasvatuskumppanuus

ABSTRACT

Saastamoinen, Vilma

Divorced families in daycare. 58 p., 3 appendices. Language: Finnish.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of the study was to survey how daycare supports divorcing families in the cities of Hyvinkää and Lahti in daycare groups with children aged 3 to 6. In Lahti there were Divorcing families with children – education. The aim of the study was also to find out how this education helped daycare staff in Lahti to support divorcing families. In city of Hyvinkää daycare staff had no such education. The study was conducted in cooperation with The Federation of mother and child homes and shelters and also with a project which supports divorcing families in the city of Lahti.

Qualitative research methods were used in this study. Questionnaires were sent to two daycare centres in Hyvinkää and three daycare centres in Lahti. The material was analyzed by using content analysis.

According to the results, children from divorcing families were supported in Hyvinkää with functional methods and offering physical closeness. In Lahti children from divorcing families were supported offering also physical closeness. Furthermore, in Lahti the day care staff wanted to discuss about different emotions with children. Parents from divorcing families were supported by listening and guiding a divorcing family to social services if needed. Project Divorcing families with children – education increased daycare staff's knowledge to understand and to support parenthood after divorcing.

The conclusions of the study are that methods of supporting divorcing families in Lahti and in Hyvinkää do not differ from each other significantly. In Hyvinkää the daycare staff applied functional methods. In Lahti the daycare staff guides divorcing families to peer groups if the family needs more support.

Keywords: daycare, daycare centre, divorcing family, support

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
2 AVIOERO	8
2.1 Avioero on aina kriisi	8
2.2 Eroprosessi	10
2.3 Avioero lapsiperheessä	11
2.4 Erosta kertominen lapselle	12
2.5 Vieraannuttaminen ja siltä suojaavat tekijät	13
3 ERON JÄLKEINEN VANHEMMUUS	15
3.1 Vanhemmuus ja ero	15
3.2 Yksinäisyys, syyllisyys sekä vanhemmuuden vahvistuminen	16
3.3 Yhteistyövanhemmuus ja kolmiosuhteen jatkuminen.....	17
4 AVIOERO JA LAPSI	19
4.1 Äkilliset kriisitilanteet lapsen elämässä	19
4.2 Lapsi avioeron keskellä	20
4.3 Tunne-elämän kehitys ja eron vaikutus varhaiskasvatukseen lapseen	21
4.3.1 Lapsen tunteet vanhempien erotessa	23
4.3.2. Arjen muuttuminen.....	25
4.4 Lasta suojaavat tekijät.....	26
4.5 Lapsi ja uusperhe	27
5 KASVATTAJA PERHEEN TUKIJANA.....	29
5.1 Kasvatuskumppanuus ja sitä ohjaavat periaatteet	29
5.2 Eroperheen tukeminen ja kasvattajan oma ammatillisuus	31
6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	33
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
7.1 Yhteistyötahot	34

7.1.1 Neuvokeskus ja Ero lapsiperheessä -koulutus.....	34
7.1.2 Eroperheen kahden kodin lapset – projekti	35
7.2 Yhteistyöprosessi	36
7.3 Tutkimuksen kohderyhmä	37
7.4 Kvalitatiivinen tutkimus	37
7.5 Kyselylomake.....	37
7.6 Aineiston analyysi.....	38
8 TUTKIMUKSEN TULOKSET	40
8.1 Eroperheen tukeminen Hyvinkäällä	40
8.1.1 Lapsen tukeminen	40
8.1.2 Vanhempien tukeminen	42
8.2 Hyvinkään kasvattajien lisäkoulutuksen tarve.....	43
8.3 Eroperheen tukeminen Lahdessa.....	44
8.3.1 Lapsen tukeminen	45
8.3.2 Vanhempien tukeminen	46
8.4 Ero lapsiperheessä -koulutuksen tuoma apu kasvattajille erotilanteessa	47
8.5 Hyvinkään ja Lahden tukemisen muotojen eroavaisuuksia.....	49
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	51
10 POHDINTA	54
10.1 Tutkimusprosessi ja ammatillinen kasvu.....	54
10.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	56
10.3 Jatkotutkimusmahdollisuuksia	57
LÄHTEET	59
LIITE 1 SAATEKIRJE	64
LIITE 2 KYSELYLOMAKE HYVINKÄÄLLE	65
LIITE 3 KYSELYLOMAKE LAHTEEN	68

1 JOHDANTO

Teen opinnäytetyöni yhteistyössä Ensi- ja turvakotienliiton alaisuudessa olevan Neuvokeskuksen sekä Lahden Eroperheen kahden kodin lapset – projektin työntekijöiden kanssa. Neuvokeskus tarjoaa palveluita eroaville lapsiperheille ja Eroperheen kahden kodin lapset – projektin tarkoituksena on vähentää lapsen menetyksiä erotilanteessa sekä tukea molempien vanhempien säilymistä lapsen elämässä erosta huolimatta. Työni tarkoituksena on selvittää, kuinka ero-perhettä tuetaan hyvinkääläisissä sekä lahtelaisissa päiväkodeissa ryhmissä, joissa on 3–6 -vuotiaita lapsia. Varhaiskasvatuskäisen lapsen tunne-elämän kehitys on kesken, jolloin vanhempien ero voi olla lapselle suuri haaste. Tämän takia kasvattajien olisi tärkeää ymmärtää omat roolinsa perheen ja erityisesti lasten tukijoina. Lahden Eroperheen kahden kodin lapset – projektin myötä lahtelaiset pilottialueen kasvattajat ovat saaneet Neuvokeskuksen Ero lapsiperheessä -koulutuksen. Hyvinkääläiset kasvattajat eivät ole tätä koulutusta saaneet. Pyrin selvittämään, miten Ero lapsiperheessä -koulutus on auttanut lahtelaisia kohtaamaan ja tukemaan koko eroperhettä.

Halusin valita aiheen, josta hyötyisin itse ammatillisesti mahdollisimman paljon, mutta joka hyödyttäisi myös yhteistyökumppaneitani sekä muita päivähoidon kasvattajia. Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen ja tärkeä, sillä varhaiskasvatuskäisten lasten vanhempien avio- ja avoerot ovat lisääntyneet viime vuosina. Lisäksi haluaisin opinnäytetyölläni korostaa päivähoidon antaman tuen tarpeellisuutta lapselle sekä hänen vanhemmilleen, varsinkin jos perheessä eletään vanhempien eron myötä arkea mullistavaa aikaa. Päiväkodissa kasvattajien olisi hyvä miettiä omaa emotionaalista saatavilla oloaan eroavalle perheelle. Sen lisäämiseen voi vaikuttaa luomalla vahvan tunnesiteen lapseen ja hänen vanhempiinsa. Olemalla sensitiivinen sekä tietoisesti läsnä oleva kasvattaja, voi kriisissä oleva perhe saada paljon voimavaroja päivähoidosta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 99–100.) Kasvattajien olisi hyvä tiedostaa oma tärkeä roolinsa eroperheen tukemisessa.

Opinnäytetyöni auttaa minua tulevana sosionomina tukemaan ja vahvistamaan eroavien perheiden voimavaroja sekä sisäistämään yleisiä sosiaalialan periaatteita sekä arvoja. Ammatillisen kasvun jatkuva reflektointi on tärkeä osa opinnäytetyötä ja sen tarkoitusta. Opinnäytetyöni myötä sosiaalialan ammattilaisena sekä tulevana lastentarhanopettajana kehitän jatkuvasti omaa toimintaani työyhteisössäni moniammatillisissa työryhmissä sekä osana työyhteisöä. (Sosiaaliportti 2012 a.) Opinnäytetyöni tukee kasvattajien sensitiivisyyttä kohdata eroavat vanhemmat sekä lapsi, jonka arki muuttuu.

Käsittelen opinnäytetyössäni aluksi avioeroa niin kriisinä kuin vanhemmuuden vahvistajana. Seuraavaksi käyn läpi erovanhemmuutta ja kolmiosuhteen jatkamista, sekä perehdyn avioeroon lapsen näkökulmasta ja sen vaikutukseen 3–6-vuotiaaseen lapseen. Pohdin myös tekijöitä, jotka suojaavat lasta erossa. Tämän jälkeen esittelen päiväkodin kasvattajan merkitystä eroperheen tukijana, ja esittelen tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset. Lopuksi pohdin tutkimukseni luotettavuutta, eettisyyttä ja omaa ammatillista kasvuani opinnäytetyöprosessin aikana.

2 AVIOERO

2.1 Avioero on aina kriisi

Nykyisen avioliittolain (411/1987) mukaan avioliitto purkautuu, kun toinen puolisoista kuolee tai julistetaan kuolleeksi tai kun puoliset tuomitaan avioeroon. Avioerojen määrä on pysynyt muutamia vuosia melko vakiona. Vuonna 2011 myönnettiin 13 469 avioeroa (Tilastokeskus 2012 a.) Avioeron kokee vuosittain noin 20 000 lasta, ja heidän lisäksi arviolta 10 000 lasta kokee vanhempiensa avioeron. Eniten vanhempiensa eroja kokevat kouluikäiset lapset. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012 a.) Avioerojen lisääntyessä ja niiden vakiintuessa myös avioliittojen kestoajat ovat lyhentyneet. Avioerotilastot osoittavat nuorempien henkilöiden eroavan vanhempia herkemmin, mutta eronneet ovat vuosi vuodelta vanhentuneet. Tämä johtuu siitä, että avioliitot solmitaan vanhempana kuin ennen. (Litmala 2002, 15.) On laskettu, että joka toinen avioliitto päättyisi eroon. Riskialttiita tilastojen mukaan on todettu olevan neljäs ja viides avioliittovuosi. Avioeroon päättyneiden liittojen keskipituus on noin 12 vuotta. (Määttä 2002, 13.)

Avioero rikkoo paljon. Se panee uusiksi monta kokonaisuutta: perheyhteys särkyä, parisuhde katkeaa ja koti hajoaa. Moni eronnut onkin kertonut ensimmäisen tunteen liittyvän rikkimienemisen tunteeseen. Avioero on monien mielestä inhimillisen elämän suurin onnettomuus. Sen läpikäyminen saattaa lamauttaa, tehdä toivottomaksi, ja toipuminen voi viedä vuosia. (Kinnunen 2010, 13–14.) Kriisi on ihmiselle usein suuri järkytys, jolloin tunteiden hallinta ryöstäytyy käsistä, eivätkä aiemmat kokemukset ja reaktiotavat riitä antamaan pohjaa tilanteen hallinnalle ja ymmärtämiselle. Ihmisen perusturvallisuus ja olemassaolo koetaan uhatuksi. Kriisissä ihminen kokee olevansa kykenemätön vaikuttamaan omaan elämäänsä. Erokriisiin saattaa liittyä myös psykofyysisiä oireita, kuten korostunutta halua nukkua tai unettomuutta, lihomista tai laihtumista. (Määttä 2002, 125.)

Perheen hajoaminen jakaantuu moniksi eri alueiksi. Voidaan puhua emotionaalista, juridisesta, psyykkisestä, sosiaalisesta sekä taloudellisesta erosta. Emotionaaliossa erossa parisuhteesta irtaantuminen tapahtuu jo ennen konkreettista eroa, kun parisuhde alkaa tuntua liian haastavalta. Joskus kyseessä on toisen osapuolen itsenäinen prosessi, josta puoliso on tietämätön. Tällöin eroprosessi käynnistyy toisella huomattavasti aiemmin kuin toisella. (Kinnunen 2010, 14.) Juridisella erolla tarkoitetaan avioerohakemusprosessin alkamista, jolloin avioerohakemus jätetään jommankumman puolison kotipaikan käräjäoikeuteen. Puolisot voivat hakea avioeroa yksin tai yhdessä. Puolen vuoden harkinta-ajan jälkeen puolisoiden tulee hakea lopullista eroa käräjäoikeudelta erillisellä hakemuksella. (Suomen Lakiopas 2013.) Psyykkinen ero on henkistä irtaantumista entisestä parisuhteesta sekä eroprosessin työstämistä. Sosiaalisessa erossa ihminen suree läheisten ihmissuhteiden muuttumista, varsinkin jos eron myötä lähi- sekä ystäväpiiri vaihtuvat tai katoavat entisen parisuhteen myötä. Tällöin eronnut kokee monia ihmissuhteiden menetyksiä. Taloudellisella erolla tarkoitetaan puolisoiden yhteisen omaisuuden jakamista.

Avioeron aiheuttaman surun käsittelyyn tarvitaan aikaa. Tällöin olisi hyvä kohdata se, mitä joskus elämältä toivoi, mutta mikä ei kuitenkaan toteutunut. Nuoruuden sekä yhteiset unelmat saattavat aktivoitua perhe-elämän ”raunioilla”. Uudelleensuuntautumisvaiheen alkaessa on hyvä mahdollisuus oppia tuntemaan itsensä paremmin ja miettiä, mitä menneestä voi oppia. Parhaimmillaan koettu avioero auttaa lisäämään itsetuntemusta sekä luomaan elämään uusia asioita. (Kinnunen 2010, 14.) Eroavan on tärkeää tunnistaa ja tunnustaa vaikeita tunteita. Niitä on hyvä käsitellä ja tunnustella, jotta vaikeista tunteista voi lo-pulta päästää irti. (Muuraiskangas 2013, 26.)

2.2 Eroprosessi

Eroprosessi alkaa usein siitä, kun jompikumpi puolisoista tai molemmat huomaavat liitossa olevat ongelmat, ja asettavat sen kyseenalaiseksi. Keskusteluvaiheessa tyypillistä on yrittää päästä sopuun, ristiriitaiset tunteet sekä rakkauksen ja läheisyyden tunteiden väheneminen. Tähän vaiheeseen liittyy myös emotionaalisen osa-alueen eroproessi, joka tarkoittaa tunnepohjaista luopumista yhteisestä elämästä ja parisuhteesta. Toimintavaiheessa ahdistus, läheisyys ja epävarmuus saattavat vaihdella puolisoitten mielissä, ja perheen tila tulee ulkopuolisten tietoon. Shokki- ja reaktiovaihe voidaan katsoa ajoittuvan tähän vaiheeseen, reaktiovaiheen kestäessä pidempään. Myös juridinen- sekä taloudellinen ero kuuluvat tähän vaiheeseen, jolloin puoliset alkavat totutella ajatukseen toteuttaa vanhemmuuttaan erillään. (Korvuo & Tenhunen - Kejonen 2000.)

Eropäätöksen jälkeiseen aikaan kuuluu pohdiskelu avio / avoliiton merkityksestä itselle, ja sovitaan uusista käytännöistä, kuten esimerkiksi lasten huoltamisesta ja elatuksesta, asumisesta ja omaisuuden jakamisesta. Eropäätöksen jälkeinen aika on sosiaalisen osa-alueen prosessointia ja identiteetteihin, odotuksiin ja rooleihin liittyvien tunteiden psyykkistä työstämistä. Eroprosessin viimeinen vaihe on uudelleensuuntautumisen vaihe, jossa henkilö alkaa löytää uusia kiinnostuksen kohteita ja itsetunto alkaa palata. Tässä eroproessin vaiheessa saataan myös luoda uusi, vahvempi perusta omalle elämälle. Myös tuskan käsitteilyyn löytyy aiempaa enemmän keinoja. (Korvuo & Tenhunen - Kejonen 2000.) Tärkeää on kuitenkin muistaa, että eron osapuolet saattavat kokea eroproessin täysin eriaikaisesti, ja toiset kokevat tietty prosessin vaiheet voimakkaammin kuin toiset.

Eron jälkeiseen prosessiin liittyy trauman sekä surutyön piirteitä. Surussa on tarve purkaa menetystä sekä sen aiheuttamia ajatuksia ja tunteita. Traumassa ihmisellä on tarve puhua. Suru on väistämätön osa eroproessia, kun rakkaussuhteen päättyessä moni asia muuttuu. Asumiseen, lasten kanssa elämiseen ja

sosiaalisiin suhteisiin tulee muutoksia. Ei ole enää kokonaista perhettä, ei yhteistä arkea eikä juhlapyyhiä. (Kinnunen 2010, 21–22.) Kaikki nämä asiat saattavat ajaa ihmisen surun kautta suureen kriisiin.

Erokriisi ei heti etene vapauttavaan suuntaan, sillä vihan sekä katkeruuden tunteisiin voi jäädä kiinni. Jos eron aiheuttamia kielteisiä tunteita ei pystytä käsittelemään eikä kohtaamaan, ero saattaa muodostua vakavaksi uhaksi ihmisen hyvinvoinnille. Jos erokriisi jää keskeneräiseksi, se näkyy syyllistämisenä sekä suurena katkeruutena entistä puolisoa kohtaan. Erokriisiin jumittunut ihminen saattaa eristäytyä sekä vältellä tulevia parisuhteita välttyäkseen epäonnistumisilta. (Neuvokeskus 2011, 25.)

2.3 Avioero lapsiperheessä

Kun lapsiperheen vanhemmat päättävät erota, ei ero kosketa pelkästään aikuisia vaan myös lapsia. Tuttu ja turvallinen saattaa muuttua vieraaksi ja turvattomaksi, jos vanhemmuus ei säily kuten ennenkin. Vaikka parisuhde päättyy, vanhemmuus jatkuu. (Mykkänen-Hänninen 2012). Vanhempien tehtävänä on huolehtia lapsesta sekä hänen hyvinvoinnistaan eron hetkellä sekä sen jälkeen. Jokainen ero on erilainen, ja vanhemmat ja lapset kokevat sen kaikki omalla tavallaan. (Koskela 2009, 14–15). Eronneiden perheiden kohdalla vallitsevana ammatillisena, kulttuurisena ja lainsäädännöllisenä ihanteena on eron jälkeen jatkuva jaettu vanhemmuus (Kuronen & Hokkanen 2008, 27).

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsen vanhemmilla on vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapsen vanhemman tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys. Kun lapsen vanhemmat eroavat, lapsen hyvinvointi pitäisi asettaa etusijalle. Toiset lapset kärsivät vanhempiensa erosta enemmän kuin toiset. Elämään kuuluu tuska, joka voi hyvissä olosuhteissa kääntyä myönteiseksi kasvuksi, mutta huonoissa oloissa aiheuttaa suurta katkeruutta ja epäluottamusta. Vanhempien tehtävä on ottaa vastuu erosta ja auttaa lasta pääsemään kriisin yli. Vanhemmat eivät saisi vähätellä lastensa surua eivätkä liioitella lastensa kärsi-

mystä. (Kiianmaa 2008, 93.) Lastensuojelun Keskusliiton entisen projektijohtajan Heikki Koiso-Kanttilan mukaan huonosti hoidettu ero voi vaikuttaa kielteisesti lapsen myöhempään elämään. Riidat edellisen puolison kanssa voivat aiheuttaa myös uusperheen hajoamisen, jonka kautta lapset saattavat ajautua muuttuviin ihmissuhteisiin. (STT 2011.)

2.4 Erosta kertominen lapselle

Monet saattavat luulla, etteivät lapset huomaa vanhempiansa eropohdintoja. Kun vanhemmat ovat valmistautumassa kertomaan lapsilleen erosta, osaavat perheen pienemmät jo aavistaa, mitä on tapahtumassa. (Cacciatore 2005, 14.) Vanhemman tehtävänä on kertoa lapsille ajoissa erosta, jotta henkinen valmistautuminen perheen eroamiseen voi alkaa. Lapsen täytyy ehtiä surra sekä esittää kysymyksiä kummallekin vanhemmalle. Lapsen olisi hyvä tietää eroaikeista kuukausia ennen kuin konkreettinen eroaminen tapahtuu. Lapsen kannalta kaikkein parasta olisi, jos kummatkin vanhemmat kertoisivat yhdessä lapsilleen erosta ja siitä, miksi tähän tilanteeseen on päädytty. (Kinnunen 2010, 80.)

Lapsella on oikeus tulla kohdelluksi ikätasonsa mukaisesti. Näin hän pystyy käsittämään, miten elämä eron jälkeen muuttuu (Cacciatore 2005, 15). Mitä nuorempi lapsi on kyseessä, sitä vähemmän tulee kertoa parisuhdeongelmien sisällöstä. Joskus vanhemmat ajattelevat, että heidän lapsensa on liian pieni ymmärtämään asioita, eikä hänelle siksi kannata puhua erosta mitään. Tämä ei kuitenkaan ole totta, sillä pienikin lapsi ymmärtää sen, mitä hänen on tarpeen ymmärtää (Kinnunen 2010, 81.)

Erosta kerrottaessa lapselle kannattaa painottaa, että vanhemmat rakastavat lasta yhtä paljon kuin ennen. Tärkeää olisi myös muistaa, että lapsen kuormittaminen vanhemman omilla ongelmilla ei ole lapselle hyväksi (Cacciatore 2005, 15). Lapselle kannattaa selittää perheessä tapahtuvista asioista vain vähän kerrallaan, lapsen tahtiin edeten. Kotona on saattanut olla paljon riitoja, mikä hämmentää lasta. Riitelyn syyksi vanhemmat voivat kertoa sen liittyvän aikuis-

ten asioihin. Lisäksi olisi hyvä painottaa toistuvasti, että lapsi ei ole millään tavalla riidan syy. Jos vanhemmilla on erimielisyyksiä, tulisi lasta suojella, jottei hän joutuisi valitsemaan kummankaan vanhemman puolta. (Koskela 2009, 22.) Mikäli eroavassa perheessä on useampia lapsia, voivat sisarukset toimia toistensa tukena ja voimavaroina vanhempien erossa. Sisarusten tuki vähentää stressitekijöitä ja synnyttää muuttuvassa elämäntilanteessa pysyvyyden ja turvallisuudentunnetta.

2.5 Vieraannuttaminen ja siltä suojaavat tekijät

Vieraannuttamisella tarkoitetaan vanhemman käyttäytymistä erotilanteessa siten, että lapsen ja toisen vanhemman suhde vaikeutuu, joskus jopa saattaa katketa kokonaan. Vieraannuttaminen tapahtuu usein tilanteissa, joissa vieraannutetun vanhemman sekä lapsen välinen vuorovaikutussuhde on ollut aikaisemmin tunnesävyiltään myönteinen. Vieraannuttajan kokema viha ja katkeruus ovat usein tällaisen käyttäytymisen motiivina. (Häkkänen-Nyholm 2010.)

Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta on usein hyvin vahingollista lapsen psyykkisen kehityksen kannalta. Vieraannuttamisen useat strategiat edellyttävät lapsen aktiivista osallistumista. Tällainen toiminta vain vahvistaa lapsen syyllisyyden sekä häpeän tunteita suhteessa kohdevanhempaan. Tällaiset tunteet lapsi pyrkii torjumaan järkeistämällä ajattelunsa ja käyttäytymisensä olevan oikeutettua, sillä lapsi kokee kohdevanhemman hylänneen hänet. Tämä vahvistaa kielteisten tunteiden syntymistä. (Häkkänen-Nyholm 2010). Eräät lapsen ominaisuudet tekevät vieraannuttamisesta epätodennäköisempää. Lapsi pystyy säilyttämään molempiin vanhempiin normaalin kiintymyksen, mitä kehittyneempi lapsi on psykologisesti. Luonnostaan pelokas lapsi on helpompi vieraannuttaa toisesta vanhemmasta. Jos lapsi on luonteeltaan hyväntuulinen ja optimistinen, on hänellä yleensä paremmat suhteet perheenjäseniinsä. (Warshak 2012, 64–65.)

Usein uskotaan, että nuoremmat lapset ovat vastustuskykyisempiä vieraannuttamiselle kuin vanhemmat lapset, sillä he eivät kykene ylläpitämään kielteisiä asenteita johdonmukaisesti. Kun nuoremmat lapset pääsevät ohjelmoivan vanhemman luota pois, he yleensä unohtavat negatiiviset asenteensa toista vanhempaa kohtaan. Vieraantuminen on helpompi poistaa nuoremmista lapsista, kun he saavat viettää tarpeeksi aikaa torjutun vanhemman kanssa (Warshak 2012, 66.)

3 ERON JÄLKEINEN VANHEMMUUS

3.1 Vanhemmuus ja ero

Vanhempien tehtävänä on antaa lapselle sellaiset valmiudet, jotka auttavat häntä selviytymään aikanaan itsenäisesti. Mitä pienempiä lapset ovat, sitä suurempi vastuu heistä on. Vanhemmiksi tulevat ovat usein tietoisia lapsen tuomasta vastuusta, mutta sen laajuus ja pitkä kesto saattavat tulla yllätyksenä. Vanhemmuuden tehtäviin kuuluu myös tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Oman lapsen ja hänen ominaisuuksiensa tunteminen auttaa vanhempia kannustamaan lastaan tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee rohkaisua ja turvaa. (Sinkkonen 2008, 22–24.) Kun parisuhde ajautuu eroon, saattaa vanhemmuus joutua koetukselle.

Perheeseen ei kuulu aina äiti, isä sekä lapsi. Lapsi saattaa tulla perheeseen muutakin kautta, kuten esimerkiksi adoption tai sijaisvanhemmuuden avulla. Uudenlainen vastuu saattaa hirvittää, mutta samalla perhe tuntuu hyvältä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012 b). Kun parisuhde päättyy, koko perheen arki muuttuu konkreettisesti. Lapsien hakeminen päiväkodista ja harrastuksiin vieminen on organisoitava uudelleen. Muutoksia tapahtuu myös tunnetasolla, kun lapset joutuvat kokemaan ikävää poissaolevasta vanhemmasta. Vanhemmuus jakautuu ja muotoutuu uudelleen. Ahdistuksesta, ilosta sekä jakamisen sietämättömyydestä tulee eron myötä osa vanhempien arkea. (Kääriäinen 2009, 82.) Vanhemmuudesta tulee usein eron myötä erikoisella tavalla tiedostettua. Vanhemmat joutuvat tekemään selväksi ja tulemaan itsekin tietoisiksi omasta roolistaan kasvattajana. Ero saattaa jopa tuntua entistä raskaammalta, kun vanhemmuuden ymmärtäminen eron jälkeisessä elämässä korostuu. (Kääriäinen 2009, 82.)

3.2 Yksinäisyys, syyllisyys sekä vanhemmuuden vahvistuminen

Eron myötä luovutaan pitkäaikaisesta suhteesta, mikä aiheuttaa yksinäisyyden tunnetta (Kiiski 2011, 121). Epävarmuuden kokemukset, yksinäisyys sekä toisen kaipaaminen saattavat ilmetä arkisissa tilanteissa, jos perheellä on ennen eroa ollut selkeä roolijako. Eron tuoman suuren muutoksen jälkeen vanhemmilla on usein suuri tarve säilyttää elämä sellaisenaan kuin ennenkin kahden vanhemman perheessä. Erilaiset kompromissit sekä myönnytykset saatetaan kokea epäonnistumisena. Mikäli vanhemmilla ei ole keskusteluyhteyttä sekä yhteistä näkemystä toimia lastensa parhaaksi, saattaa eron jälkeisestä vanhemmuudesta tulla suorittamisen ja näyttämisen paikka. (Kääriäinen 2009, 84.)

Eropäätöksen tehneet vanhemmat saattavat kokea syyllisyyttä vanhemmuudestaan ja usein se vaikeuttaa erosta selviytymistä. Eron tuoma syyllisyys voi liittyä lapsien lisäksi myös puolisoon sekä omiin vanhempiin. (Kiiski 2011, 101, 121). Väsymyksestä, ajanpuutteesta sekä perheen hajoamisesta ja omasta halusta yrittää pärjätä yksin lasten kanssa saatetaan kokea syyllisyyttä. (Kääriäinen 2009, 84). Arjesta vastaaminen yksin voi nostaa ajatuksia valintojen sekä tekojen seurauksista. Etääntyminen lapsen arjesta ja vanhemmuus ilman konkreettisia tapaamisia voi myös herättää syyllisyyden tunteita lapsen kehityksestä sekä kasvatuksesta. (Kääriäinen 2009, 85.)

Vanhemmuus voi saada eron myötä uutta energiaa, kun parisuhdetta ei tarvitse enää huomioida ja hoitaa. Avioero saattaa luoda mahdollisuuksia oman näköiselle vanhemmuudelle. (Kääriäinen 2009, 86). Vuorovaikutus lapsen kanssa saattaa vahvistua ja yhteinen tekeminen saa uusia merkityksiä. Eron jälkeen lapsi saatetaan nähdä jopa merkityksellisempänä kuin ennen. Hokkasen (2002) tutkimuksen mukaan monet vanhemmat kokivat, etteivät parisuhteen aikana olleet täysillä mukana perhe-elämässä. Ruumiillisesta etäisyydestä huolimatta monet eronneet vanhemmat kokivat olevansa nyt henkisesti lähempänä lapsiaan kuin koskaan aikaisemmin.

Vanhemmuus voi eron jälkeen muuttua myös päinvastaiseksi: passiivisesta vanhemmasta saattaa tulla aktiivinen ja epävarmasta varma ja vastuullinen.

Vanhemmuuden vahvistuminen ei tapahdu eron jälkeen suunnitellusti, vaan niin sanotusti eron sivutuotteena. Vanhemmuuden puutteet ja kehittämiskohteet saatetaan nähdä vasta eron jälkeen, jolloin omaan vanhemmuuteen aletaan kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. (Kääriäinen 2009, 87.)

3.3 Yhteistyövanhemmuus ja kolmiosuhteen jatkuminen

Vanhemmat, jotka haluavat rakentaa yhdessä lapselleen sekä tilanteeseen sopivan että luontevan yhteistyösuhteen, pystyvät toteuttamaan yhteistyövanhemmuutta. Kolmiosuhteella tarkoitetaan isän, äidin sekä lapsen välistä suhdetta. Yhteistyövanhemmuus mahdollistaa kolmiosuhteen jatkumisen, jolloin lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa. (Mykkänen-Hänninen 2012.) Kolmiosuhdetta voisi kuvata myös käsitteellä ”peruuttamaton kolmio”, joka kuvaa parisuhteen päättymistä sekä vanhemmuuden jatkumista (Neuvokeskus 2011, 36).

Vanhemmat eivät saisi salailla toisiltaan mitään lapsen liittyviä asioita eivätkä toimia toistensa selän takana. Vaikka vanhemmat ovatkin eronneet, tulee toista vanhempaa arvostaa ja kunnioittaa, jotta yhteistyö lapsen hyväksi toimisi parhaalla mahdollisella tavalla. (Neuvokeskus 2011, 35.) Parisuhteessa tapahtuneet virheet tai muut menneisyyden ikävät asiat tulisi osata jättää taakse, ja keskittyä tarjoamaan lapselle hyvä tulevaisuus avioerosta huolimatta (McWhorter-Sember 2005, 53). Kummankin vanhemman on hyväksyttävä ero, ja sen läpikäymiseen on käytettävä aikaa riittävästi. Erosuhde tarvitsee aikaa kehittyäkseen (Koskela 2009, 35).

Yhteistyövanhemmuus vaatii paljon joustavuutta, keskusteluja sekä vaivannäköä. Vaikka yhteistyövanhemmuus ei välttämättä aina ole helppoa, on se kuitenkin aina lapsen edun mukaista, ja suojelee lasta eron menetyksiltä sekä muilta kielteisiltä seurauksilta. (Neuvokeskus 2011, 35.) Jokainen vanhempi varmasti toivoo, että oma lapsi selviäisi erosta mahdollisimman vähällä kärsimyksellä (Kinnunen 2010, 76). Yhteistyövanhemmuudessa on tärkeää, että lap-

sen annetaan olla lapsi erosta huolimatta. Kuulluksi tuleminen on lapselle arvokas kokemus, jolloin lapsi kokee olevansa muutostilanteessa osallisena. (Koskela 2009, 34.)

Mitä paremmin vanhemmat selviävät keskinäisistä ristiriidoistaan, sitä helpommin lapsi selviytyy eron tuomista muutoksista. Jos vanhemmat tekevät kiinteää yhteistyötä, lapsikin säilyttää hyvät suhteet molempiin vanhempiansa, vaikka he asuvatkin erillään. Mikäli vanhemmat riitelevät keskenään paljon eivätkä tule toimeen ollenkaan, aiheuttaa se todennäköisesti myös lapselle stressiä. Vanhempien kannattaakin hakea apua ajoissa, jos yhteistyövanhemmuutta ei synny omin avuin.(Neuvokeskus 2011, 36.) Ero kriisi vaatii aina työstämistä ja pysähtymistä. Kun kaikki perheenjäsenet lapsia ja aikuisia myöden ovat hyväksyneet eron ja antaneet sen tulla osaksi omaa elämänhistoriaa, voi eroperhettä kutsua toimivaksi. Lapsen syntyminen parisuhteeseen voi olla parisuhteelle sekä kriisi että keskinäisen rakkauden vahvistaja. Vaikka parisuhde päättyisikin, edustaa lapsi pysyvää ihmissuhdetta, josta vanhempi ei voi erota. (Hokkanen 2005, 16.) Aina eroavat vanhemmat eivät kuitenkaan saavuta yhteistyövanhemmuutta.

4 AVIOERO JA LAPSI

4.1 Äkilliset kriisitilanteet lapsen elämässä

Niin aikuiset kuin lapsetkin saattavat kohdata elämässään äkillisiä muutoksia ja kriisejä. Lapsi kokee ja näkee aina aikuisen hädän lähellään, mutta ei välttämättä ymmärrä hädän syitä. Lapsi voi äkillisen kriisin alkuvaiheessa näyttää hyvinvoivalta, mutta tosiasiallisesti hän tunustelelee, onko hänen reaktioilleen tilaa. Äkillinen kriisi horjuttaa lapsen perusturvallisuudentunnetta sekä arjen perusteita (Sosiaaliportti 2012 b.) Lapsi yrittää auttaa äitiä tai isää olemalla kiltisti ja sopeuttamalla käytöstään vanhempien tilanteen mukaan (Svartsjö & Hellsten 2004, 30). Tällaisessa tilanteessa lapsi helposti siirtää omia tunteitaan tuonnemmaksi (Ruishalme & Saaristo 2007, 56).

Lapsen kehittymätön kuva todellisuudesta vaikeuttaa asioiden läpikäyntiä, jolloin kuvaa todellisuudesta saatetaan täyttää mielikuvituksen avulla, mikäli asioita ei selitetä lapselle. Lapsi tarvitsee aikaa ymmärtääkseen tapahtuneen. Lapselta olisi hyvä kysyä, miltä hänestä tuntuu ja mitä hän asiasta ajattelee (Ruishalme & Saaristo 2007, 56.) Selvitäkseen lapsi tarvitsee luotettavaa aikuista, jonka kanssa vaikeaa tapahtumaa voi käsitellä. Lapsen päivähoitopaikkaan olisi hyvä kertoa, mitä perheen elämässä tapahtuu, jotta lapsen reaktiot ymmärretään ja osataan kohdata oikein. (Sosiaaliportti 2012 b.) Mitä vaikeampi kriisitilanne on, sitä varmemmin asia tarvitsee uudenlaista läpikäyntiä lapsen kasvaessa. Joskus lapset kyselevät vanhempiensa eron syistä, vaikka ero olisi tapahtunut jo vuosia sitten. (Svartsjö & Hellsten 2004, 30.) Jotkut lapset joutuvat kokemaan eron monesti, mikäli aiemmin muodostettu uusperhe hajoaa. Tällöin eron tuomat haitat koetaan entistä ikävämpinä.

4.2 Lapsi avioeron keskellä

Lapsen pitäminen mukana perheen eroamisessa ja uudelleen muotoutumisessa on työlästä, mutta suositeltavaa. Lapsi kokee vanhempiensa tavoin hämmennystä ja epätietoisuutta tilanteissa, joissa ollaan ensimmäistä kertaa. Hämmennystä voi kuitenkin puhua auki. (Kääriäinen 2008, 38.) Lapset tekevät kaikkensa, jotta vanhemmat eivät eroaisi. He saattavat olla entistä kiltimpiä ja kuuliaisempia, jotta heidän vuokseen vanhempien ei tarvitsisi erota. Lapset saattavat asettautua perheen sovittelijoiksi sekä ongelmienratkojiksi, mikä ei ole lasten tehtävä. Lapsi ei vielä tiedä mitä ero tarkoittaa, ja kuinka se tulee näkymään hänen elämässään. Eroaminen on ainoastaan vanhempien päätös, josta he kantavat vastuun. Jokainen lapsi on täysin syytön vanhempiensa eroon. (Cacciatore 2005, 16.)

On olemassa perheitä, joissa lapset kärsivät perheen ristiriidoista. Vanhemmat ovat saattaneet jo pitkään elää tyytymättöminä parisuhteeseensa tai he saattavat elää täysin erillistä elämää. Lasten tarkat havainnot tai kommentit vanhempiensa parisuhteesta voivat olla vanhemmille silmiä avaava kokemus. He saattavat ajatella saaneensa lapsiltaan luvan erolle. Tällöin ero on ennen kaikkea lapsille helpottava kokemus. (Cacciatore 2005, 16.)

Avioliittolaki (411/1987) painottaa lapsen oikeuksia sekä etua perheen hajotessa. Lisäksi lastensuojelulaki (417/2007) edellyttää lapsen kuulemista sekä hänen tarpeidensa huomioimista. Lapsen asemaa vanhempien erossa säätelee myös laki huollosta sekä tapaamisoikeudesta (361/1983). Erossa vanhemmat sopivat lapsen huollosta ja siitä, kumman luona lapsi on kirjoilla, miten hän tapaa muualla asuvaa vanhempaansa ja miten kustannukset jaetaan. Huoltomuoto ei vaikuta lapsen oikeuteen tavata muualla asuvaa vanhempaansa eikä vanhemman velvollisuuteen huolehtia lapsen elatuksesta. (Mykkänen-Hänninen

2012.) Lähivanhemman tulisi edesauttaa lasta pitämään mahdollisimman paljon yhteyttä poissaolevaan vanhempaan (Taskinen 2004, 5).

Valtaosa vanhemmista jatkaa eron jälkeen yhteishuoltajina, jolloin vanhemmat päättävät yhdessä muun muassa lapsen asuinpaikasta, terveydenhuollosta sekä lapsen passin saamisesta (Avomaa 2008, 93). Yhteishuollossa kummallakin on oikeus saada tietoja lapsestaan viranomaisilta, esimerkiksi lääkäriltä, päivähoidosta ja poliisilta (Koskela 2009, 26).

Liian usein lapsi jää kuitenkin vanhempiensa eroprosessin varjoon, jolloin lapsen tunteille ja ajatuksille ei anneta tarpeeksi tilaa. Vanhempien eron aiheuttama tuska on lapselle suuri, eikä sitä missään vaiheessa pidä vähätellä. Eron vaikutus lapsen elämään saattaa kestää vuosikymmeniä. Joskus se voi vaikeuttaa uskoa parisuhteeseen, ja näin saattaa estää lapsen yrityksen solmia läheisiä ihmissuhteita aikuisenakin. (Kiiänmaa 2008, 92.) Jos vanhemmat ovat hoi-taneet eronsa hyvin, voi ero myös antaa lapselle paljon tietoa parisuhteessa elämisestä sekä suhteen kehittämisestä. Hyvässä erossa vanhempien ja lasten suhde säilyy, ja suhteen kehittyminen jatkuu. (Kiiänmaa 2008, 95.)

Vanhempien erotessa lasten reaktiot vaihtelevat iästä ja temperamentista riip-puen. Oleellista on kuitenkin se, kuinka hyvin vanhemmat pystyvät ratkaise-maan keskinäisiä erimielisyyksiä. Eroon liittyy usein myös muita elämäntilan-teen muutoksia, esimerkiksi muutto, jolloin päiväkotia saattaa vaihtua. (Sinkko-nen & Kalland 2011, 179.) Mitä vähemmän lapsen elämässä tapahtuu suuria muutoksia, sitä vähemmän lapsi kokee epävarmuuden tunnetta.

4.3 Tunne-elämän kehitys ja eron vaikutus varhaiskasvatukseen lapsen

Jokainen lapsi kokee vanhempiensa eron yksilöllisesti. Ikäkausia mietittäessä tulisi muistaa myös lapsen kehitystaso. Kaikenikäisille lapsille tulisi vanhempien erotilanteessa muistuttaa, että lasta rakastetaan samalla tavalla kuin ennen, eikä hän ole eron syy. (Koskela 2009, 24). Rusanen (2011) mainitsee, että John Bowlbyn mukaan vain yksi tärkeä aikuinen riittäisi siihen, että lapsi kehittyisi

hyvin. Jos tämä ihmissuhde katkeaa, on riski, ettei tarpeeksi hyvää suhdetta tule tilalle. Lapsi alkaa varhain muodostaa pääasiallisen kiintymyksen rinnalle muita kiintymyssuhteita. (Rusanen 2011, 196–198.)

Jo toisella ikävuodella lapsi alkaa oivaltaa, että hänen vanhempansa eivät ole olemassa pelkästään häntä varten, vaan hän on vanhemmistaan erillinen henkilö. Tässä vaiheessa lapsi saattaa alkaa pelkäämään vanhempiansa menettämistä, jolloin vanhempia aletaan seurata entistä tiiviimmin. Uusilla opituilla taidoilla vanhempiin yritetään hakea uudenlaista kontaktia, jonka avulla lapsi peilaa omaa arvoaan ja merkitystään. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012 c.) Päiväkotiin jääminen saattaa tuntua hankalalta, mutta lapsen lähestyessä kolmen vuoden ikää, hoitoon jääminen ja vanhemmista erossa oleminen tuntuu jo paljon helpommalta. 2-3 vuoden ikäisen lapsen on vaikea hyväksyä muutoksia, jolloin lapsen tunteet voivat muuttua nopeasti. Tunneskaalojen nopea muuttuminen asettaa haastetta myös vanhemmille, joiden täytyisi pystyä vastaamaan lapsen tunnetiloihin. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012 c.)

4-5 –vuotias lapsi osaa huomioida toisia ihmisiä entistä paremmin. Vaikka 4-vuotias lapsi osaa tehdä asioita jo itsenäisesti, tarvitsee hän myös vanhempiaan paljon. Aloitteellisuuteen rohkaiseminen ja omaehtoiseen leikkiin kannustaminen kuuluu vanhempien haasteisiin. Lisäksi sosiaalisen kehityksen tukeminen sekä rajojen asettaminen lisäävät lapsen moraalien kehitystä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012 c.)

Viisi-kuusivuotias lapsi osaa olla rauhaton ja tunteiltaan ailahtelevainen. Vaikka tämän ikäinen lapsi saattaa monen aikuisen silmissä näyttää jo isolta, tarvitsee lapsi edelleen paljon hellyyttä sekä huolenpitoa. Viisi-kuusivuotias lapsi kaipaa vanhemmiltaan rohkaisuja sekä kiitosta yrittämisestään. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012 c.) Jokainen lapsi kasvaa ja kehittyy kuitenkin omassa tahdissaan, eivätkä kaikki lapset koe asioita samalla tavalla. Tämä on tärkeää muistaa lapsen persoonan sekä tunne-elämän kehityksestä puhuttaessa.

Koska leikki-ikäinen haluaa usein hallita ympäristöään, on vanhempien ero sen ikäiselle lapselle suuri haaste. Leikki-ikäinen kuvittelee helposti olevansa vas-

tuussa vanhempiensa erosta. Erityisesti viisi-kuusivuotiaat kokevat syyllisyyttä tapahtuvista muutoksista perheen elämässä. Lapsen kielellinen kehitys on edennyt, mikä mahdollistaa erosta ja sen syistä keskustelun mahdollisimman paljon lasta ymmärtävällä tavalla, vaikka omien tunteiden sanoittaminen on vielä lapselle vaikeaa. (Kiiänmaa 2008, 103.)

Leikki-ikäinen saattaa reagoida eroon käyttäytymällä kiltisti ja piilottelemalla omaa suruaan tapahtuneesta. Jotkut oireilevat fyysisesti esimerkiksi vatsakivulla tai päänsäryllä. Joku taantuu kehityksessään ja toinen saa raivokohtauksia. (Koskela 2009, 24.) Monet leikki-ikäiset saattavat myös nukkua huonosti tai nähdä painajaisia. Rutiineista kiinnipitäminen sekä rauhalliset iltahetket ovat lapselle tärkeitä. Selkeät rajat arkielämän asioissa kuten esimerkiksi nukku-
maanmenossa sekä ruokailutilanteissa luovat lapselle turvaa muuttuvassa elämäntilanteessa. (Kiiänmaa 2008, 103.)

4.3.1 Lapsen tunteet vanhempien erotessa

Lapsi pitää itsestään selvänä, että oma koti on aina hänen ja hänen vanhempiensa turvapaikka. Kun tämä käsitys murtuu vanhempien erotessa, lapsi saattaa kokea mm. turvattomuutta, syyllisyyttä sekä häpeää. Lapsi kokee erossa monia tunteita, joita hän ei aina osaa nimetä. Lapsen tunteille onkin annettava paljon tilaa, jotta eheytyminen pääsisi alkamaan. (Kinnunen 2010, 87.) Lapsi suree yleensä toisen vanhemman poismuuttoa peläten tämän häviävän kokonaan elämästään. Lapsi saattaa alkaa pelkäämään myös toisen vanhemman muuttamista, jolloin hän jäisi yksin. Kun lapsi murehtii eroa, vanhempi voi lohduttaa lasta sanomalla, että tietää lapsen olevan surullinen toisen vanhemman poismuutosta. Lapsen ikävöidessä toista vanhempaa, hänelle ei ole viisasta selittää eron olevan paras ratkaisu, ja lapsi tulee ymmärtämään sen myöhemmin. Vaikka se olisikin totta, saattaa se viedä lapsen tunteilta tilaa. (Kinnunen 2010, 88.) Kuten vanhemmatkin, lapsi käsittelee eroa omassa tahdissaan. Joskus lapsi käsittelee eroon liittyviä asioita vasta myöhemmin eron jälkeen. Lapsi saattaa

odottaa vanhempiensa voimaantumista, jotta vanhemmat pystyisivät vastaamaan hänen tunteisiinsa. (Koskela 2011.)

Myös lasten täytyy saada surra. Kun lapselle tehdään selväksi, että vanhemmatkin ovat surullisia ja itkevät, lapsi pystyy avoimemmin näyttämään surullisetkin tunteet. (Määttä 2002, 164–165). Lapsi matkii surevia vanhempiaan hyötyen suremisen mukana tulevasta tarpeellisesta ja terveestä helpotuksen tunteesta (Fischer 2011, 133–134). Perheen erotessa lapsi kantaa huolta asemastaan ja tulevaisuudestaan sekä pelkää menettävänsä vanhempansa. (Määttä 2002, 164–165). Lapsen olisi hyvä saada pitää lähelläään poismuuttavan vanhemman kuvaa tai jotain muita häneen liittyviä tavaroita. Surussaan lapsi voi tuntea myös vihaa toista tai kumpaakin vanhempaa kohtaan. Kun suruun liittyviä erilaisia tunteita on uskallettu kohdata, alkaa energiaa vapautumaan elämän uudelleen hahmottamiseen sekä sopeutumiseen. (Kinnunen 2005, 232.) Lapsen kannalta oikeaa selviytymistä ei ole se, että ero painetaan pois mielestä, eikä myöskään se, että siitä keskustellaan joka päivä. Lapsen on vähitellen hyväksyttävä, että hänen vanhempansa ovat eronneet, eikä tilanne palaudu ennalleen. Selviytyminen on sen hyväksymistä, että lapsen elämä on muuttunut toisen näköiseksi (Cacciatore 2005, 22.)

Lapsen kanssa eron tuomia tunteita voi käsitellä esimerkiksi lukemalla eroaiheisia kirjoja, puhumalla, piirtämällä tai leikkien. Lapsi saattaa kokea vanhempien eron myötä uusia tunteita, joille on vaikea löytää nimiä. Aikuinen voi toimia lapsen tukena sanoittaen niitä yhdessä lapsen kanssa. Lasta olisi hyvä muistuttaa, että hänellä on lupa kaikkiin tunteisiin. (Koskela 2009, 23.) Suora ja selkeä kommunikointi vanhempien kesken auttaa myös lasta sanoittamaan tunteitaan paremmin ääneen (Niemelä & Kääriäinen 288, 51). Vanhemmat ovat ensisijaisesti niitä, joiden kanssa lapsi käy läpi eroon liittyviä asioita. Lapsi saattaa kuitenkin joskus tarvita ulkopuolista apua eron käsittelyyn, jolloin apuna voi toimia ammattiauttaja tai muu turvallinen aikuinen. Lapsille on myös olemassa omia eroryhmiä. (Koskela 2009,23.)

4.3.2. Arjen muuttuminen

Lapsesta sekä hänen arjen asioista huolehtiminen on lapsen arvostusta. Rutiinien säilyminen elämänmuutoksesta huolimatta on tärkeää, mikä usein saattaa palauttaa luottamuksen vanhempiin. Ennakoitavuus, pysyvyys sekä turvalliset raamit ja rutiinit tuovat turvallisuutta (Cacciatore 2005, 20.) Lisäksi lapsen elämä kiinnittyy konkreettisesti omiin ystävyyssuhteisiin, tavaroihin sekä ympäristöön, jolloin kahdessa kodissa asuminen saattaa tuntua aluksi työläältä. Erityisen tuen, avun ja huolenpidon antaminen tavaroiden, vaatteiden, koulukirjojen ja harrastusvälineiden kanssa on lapselle tärkeää. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 41.)

Eronneissa perheissä vuoroasuminen on yleistymässä. Silloin lapset saavat yhteistä arkea yhtä paljon kummankin vanhemman kanssa. Vuoroasuminen saattaa tuntua raskaalta, koska viikon välein kodista toiseen siirtyminen ja uuteen orientoituminen vievät paljon lapsen voimia. Joskus vuoroasuminen taas on paras mahdollinen ratkaisu lapselle. Vuoroasumisen toimiminen vaatii vanhemmilta hyvää yhteistyökykyä, jotta se palvelisi lasta mahdollisimman hyvin. (Kinnunen 2010, 86.) Siirtyminen toiselta vanhemmalta toiselle saattaa herättää lapsessa ahdistusta ja surua. Poissaolevan vanhemman ikävöiminen on tavallista. Välimatka vanhempien välillä olisi hyvä olla mahdollisimman lyhyt, jotta unohtuneita tavaroita voisi helposti hakea toisen vanhemman luota. Jos välimatka on liian suuri, tuo se paljon hankaluuksia lapsen arjen sujumiseen. Pelkkä matkustaminen saattaa tuottaa pelkoa, vaikka edessä olisikin mukava viikonloppu. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 41.)

Rutiinien palautuminen mahdollisimman nopeasti arkeen auttaa lasta selviytymään paremmin eron tuomista muutoksista. Lapsista saattaa helposti tulla eron myllerryksessä aikuisten arjen tasavertaisia jakajia, vaikka lapsen tehtävä on elää lapsen elämää. Parhaiten lasta suojellaan antamalla hänen kasvaa ikätasonsa mukaisessa asemassa. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 50–51.) Lapset kokevat vanhempien erotessa eri asiat ongelmallisiksi kuin aikuiset itse. Vanhemmat saattavat pohtia tapaamisoikeuksien järjestymistä sekä omaisuuden

osituksia tai kenties omaa loukatuksi tulemistaan. Lapselle yhteiset videoillat tai kesälomamatkat ovat tärkeämpiä. Myös lemmikit ja niiden hoidon jatkuminen on lapselle merkityksellistä. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 40.)

4.4 Lasta suojaavat tekijät

Erotilanne saattaa herättää vanhemmissa halun ”pelata” ihmissuhteilla. Mikäli lapsi saadaan pidettyä tällaisen toiminnan ulkopuolella, suojaa se lasta erossa kaikista parhaiten. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 51). Lapsen selviytymisessä vanhempien erosta ratkaisevaa on, mitä lapsi menettää, miten häntä tuetaan erossa ja sen jälkeen sekä millaiset ovat lapsen omat sisäiset voimavarat. Jos lapsi on elänyt hyvän lapsuuden, ero on iso asia, kun taas riitaisassa kodissa lapsuuden elänyt ei välttämättä koe vanhempiensa eroa yhtä dramaattisesti, mutta lapsella saattaa olla vähemmän valmiuksia kohdata elämässään vastoinkäymisiä. (Kinnunen 2010, 93.)

Lasta suojaavana tekijänä vanhempien erotilanteessa on myös kyky sopeutua muutokseen. Uusien vahvuuksien löytäminen vaikeassa elämäntilanteessa kohottaa itsetuntoa ja edistää lapsen sopeutumiskykyä. Myös sosiaalisten taitojen vahvistaminen auttaa lasta sopeutumaan uusiin tilanteisiin. Lasta kannattaa kannustaa toimimaan rohkeasti osana ryhmää ja sen yhteistä toimintaa omien tarpeiden ja voimavarojen mukaisesti. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 55.)

Mielikuvitus ja leikki ovat lapsen tapoja jäsentää maailmaa ja käsitellä asioita. Siksi se on erinomainen tapa käydä läpi elämässä tapahtuvia vaikeita ja uusia asioita. Turvallisen aikuisen kanssa luetut sadut ja tarinat lisäävät lapsen mielikuvitusta ja rikastuttavat sisäistä maailmaa. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 57.) Lähiverkoston luotettavat aikuiset luovat turvallisuudentunnetta, joka saattaa olla vanhempien erotilanteessa koetuksella. Erosta toipuminen vie aikaa, mutta elämässä olevat vaikeuksilta suojaavat tekijät nopeuttavat lapsen toipumista suuresta elämänmuutoksesta. Suru ei katoa heti, mutta sen kanssa oppii elä-

mään. (Kaskinen 2005, 34.) Jos vanhempien välillä on vihamielisyyttä ja riitaisuutta, ovat ne suuria riskitekijöitä lapsen kehitykselle riippumatta siitä, elävätkö vanhemmat yhdessä vai erillään. Vanhempien suhteen ollessa hyvin riitaisa, kehittyvät lapset paremmin eronneissa kuin ehjissä perheissä. (Väestöliitto 2012 a.)

4.5 Lapsi ja uusperhe

Perhettä, jossa on uuden parisuhteen osapuolten lisäksi joko isän tai äidin alaikäisiä lapsia entisestä liitosta kutsutaan uusperheeksi. Uusperheissä voi olla myös yhteisiä tai täysi-ikäisiä lapsia. Lapset saattavat vieraila etävanhemman luona säännöllisesti, mutta asuvat virallisesti toisen vanhemman luona. Tällaiset tilanteet ovat uusperheellisyyden kannalta kuitenkin melko tulkinnanvaraisia. (Väestöliitto 2012 b.) Vuoden 2010 lopussa uusperheitä oli 53 265, ja niissä alle 18 –vuotiaita lapsia oli tuolloin kaikkiaan 109 982 (Tilastokeskus 2012 b). Tilastojen mukaan uusperheet eroavat useammin kuin ydinperheet, jolloin perheen lapset tarvitsevat paljon tukea, jotta selviäminen uusperheen hajoamisesta onnistuisi. (Väestöliitto 2012 b).

Lapsen asema on erilainen uusperheessä kuin perheen aikuisten, jotka solmivat parisuhteen vapaaehtoisesti. Uusperhe tarkoittaa lapselle sellaisten ihmisten hyväksymistä elintilaansa, joita hän ei ole itse valinnut. Lapsen kokemat muutokset uusperheen muodostuessa ovat sekä sosiaalisia että fyysisiä. Usein uusperheiden muodostuksessa lapsen ympärille syntyy laaja ja monimutkainen ihmissuhdeverkosto, jolloin lapsesta saattaa tulla useamman kuin yhden perheyhteisön jäsen. (Väestöliitto 2012 b.)

Uusperheen toiminnan kannalta on merkityksellistä se, miten hyvin lapset sopeutuvat uusperheeseen. Sopeutuminen riippuu muun muassa lapsen iästä eron ja uuden perheen muotoutumisen hetkellä, lapsen sukupuolesta sekä puolivanhemman sukupuolesta. (Ritala-Koskinen 2001, 37.) Myös vanhempien emotionaalinen saatavilla olo sekä ympäristö vaikuttavat lapsen sopeutumiseen

uusperheeseen (Väestöliitto 2012 b). Varhaiskasvatusikäisten lasten on nähty sopeutuvan uusperheen arkeen helposti (Ritala-Koskinen 2001, 37).

Uusperheen järjestelyt ja elinolosuhteet vaikuttavat sen onnellisuuteen ja onnistumiseen. Uusperhe tuo usein mukanaan ristiriitoja ja haasteita esimerkiksi kasvatusasioista ja taloudellisista seikoista. Lapsen hyvinvointi tulisi kuitenkin olla lähtökohdana uusperheen muodostamisessa. (Väestöliitto 2012 b.)

5 KASVATTAJA PERHEEN TUKIJANA

5.1 Kasvatuskumppanuus ja sitä ohjaavat periaatteet

Vanhempien ja ammattikasvattajien välinen kasvatustyö määritellään kasvatuskumppanuudeksi, joka tarkoittaa tietoista sitoutumista ja toimimista lapsen hyväksi ja kasvun sekä kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Vanhempien ja kasvattajien erilaiset tiedot ja taidot lapsesta yhdistyvät lapsen hyvinvointia kannattelevalle tavalle (Kekkonen 2012, 42.) Vanhemmilla on kuitenkin ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu lapsestaan. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on syventää vanhempien ja työntekijöiden kohtaamista. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17.) Työntekijöiden asiantuntijuuden tulee olla vanhempien käytettävissä, ja työntekijät arvostavat ja käyttävät vanhempien asiantuntijuutta lapsen hyväksi (Heinämäki 2004, 30).

Lapsen tarpeet ja lapsen edun toteutuminen syntyvät hyvästä kasvatuskumppanuudesta, jossa vanhemmille tulee järjestää mahdollisuuksia osallistua omaa lastaan, sekä koko päiväkotia/lapsiryhmää koskeviin keskusteluihin. Eräänä tavoitteena kasvatuskumppanuudessa on tunnistaa mahdollisimman varhain lapsen erityisen tuen tarve, ja pohtia yhdessä toimintatavat lapsen tukemiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.) Vanhempien ja kasvattajan välinen myönteinen ilmapiiri auttavat kohtaamaan ja ratkomaan ongelmatilanteita ja ilmaisemaan lapsesta syntyneen huolen helpommin (Kaskela & Kekkonen 2006, 18). Päiväkodin kasvattajien ja vanhempien luottamuksellisen kasvatuskumppanuuden takia vanhemmat saattavat olla rohkeampia ilmaisemaan itseään ja tunteitaan esimerkiksi vanhempainilloissa. Eronneet vanhemmat saattavat haluta jakaa ajatuksiaan muiden eronneiden kanssa, ja päiväkodin vanhempainillat tarjoavat siihen hyvän mahdollisuuden. Näin vertaistuen saaminen ja antaminen edesauttavat eroista toipumista ja luovat voimavaroja perheiden arkeen.

Kasvatuskumppanuutta ohjaavat tietyt periaatteet, joiden avulla aito ja empaattinen vuorovaikutus mahdollistuvat. Keskeisen sijan antaminen tunteille, kuuntelemiselle, kunnioitukselle ja dialogille luovat hyvän perustan kasvatuskumppanuudelle ja lapsen kasvulle ja kehitykselle. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32.)

Kasvatuskumppanuudessa toisen kuunteleminen ja kuuntelu ovat keskeisiä asioita, jotta vuoropuhelu olisi hedelmällistä. Kuulevassa suhteessa asetetaan kuuntelemaan toisen ihmisen asiaa, puhetta ja ajatuksia. Kasvattajan pysähtyminen vanhemman vierelle, aito kuunteleminen sekä asian puhuttelu luovat vanhemmalle kuulluksi tulemisen tunteen. Pysähtyminen ei vaadi kasvattajalta pitkiä aikoja, vaan ennemminkin tahdon kuulla vanhempaa. Vanhemman asian ymmärtäminen auttaa kasvattajaa toimimaan vanhempaa ja lasta helpottavalla tavalla. Kasvattajan tulisi toimia itse aktiivisena suhteessa lapseen ja vanhempaan. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32–33.) Kumppanuussuhteessa viestintä on kaksisuuntaista, jonka molemmat osapuolet ymmärtävät. Kumppanuuteen kuuluu myös joustavuus, sillä työntekijän on oltava valmis muutoksiin. Työntekijän tulee olla aloitteellinen ja aktiivinen, jotta intensiivinen yhteistyö lähtisi käyntiin. (Kekkonen 2012, 58.)

Kunnioittava asenne on toisen ihmisen hyväksymistä ja arvostamista. Vanhempien ja kasvattajan välinen myönteinen ja kunnioittava suhde syntyy toimimalla ja puhumalla rehellisesti sekä avoimesti esiin tulleista asioista. Sen sijaan salailu ja asioista kertomatta jättäminen osoittavat rehellisyyden ja kunnioituksen puutetta, mikä ei kuulu hyvään kasvatuskumppanuuteen. Kunnioittavan suhteen luominen saattaa olla haaste erilaisuuden kohtaamisessa. Tavallisesti ihmisen on helpompi hyväksyä ja kunnioittaa ihmisiä, joiden toimintatavat ovat lähellä omia. (Kaskela & Kekkonen 2006, 34–35.)

Luottamus on tärkeä osa kasvatuskumppanuutta. Useimpien vanhempien mielessä luottamus kasvattajiin rakentuu lapsen ja kasvattajan välisestä suhteesta. Kasvattajan sensitiivinen suhde lapseen herättää vanhemmissa luottamusta ja turvallisuutta ja ajatuksen siitä, että heidän lapsensa on hyvässä hoidossa. Luottamusta rakentavat vanhempien mahdollisuudet vaikuttaa lapsen hoitoon, opetukseen ja kasvatukseen liittyviin asioihin päiväkodissa. Päivittäiset vuoro-

puhelut lapseen liittyvistä asioista rakentavat luottamusta ja yhteistä ymmärrystä lapsesta. Luottamuksellisen ilmapiiriin rakentaminen kasvattajien ja vanhempien välille on kasvatuskumppanuuden keskeinen tavoite. (Kaskela & Kekkonen 2006, 36.)

Dialogisuus on kasvatuskumppanuuden tärkein periaate, minkä avulla aito vuoropuhelu on mahdollista. Dialogi toteutuu tasa-arvoisessa puheessa, jossa toisen tietämys ei ole arvokkaampaa tai parempaa kuin toisen. Dialoginen vuoropuhelu voi sisältää erimielisyyksiä ja suorapuheisuutta, mutta sitä kannattelee kunnioituksen ja kuulemisen kokemus. (Kaskela & Kekkonen 2006, 38.) Dialogisuuden onnistuminen kasvatuskumppanuudessa vaatii kasvattajalta kosketusta omaan sisäiseen maailmaansa; ajatuksiin, kokemuksiin ja tunteisiin. Kasvattajan ja vanhemman dialogi synnyttää yhteisöllisyyden kokemuksen ja kasvu-prosessin. (Kaskela & Kekkonen 2006, 39–40.) Davisin mukaan kasvatuskumppanuuden ideaalia luonnehtivat yhteiset tavoitteet, täydentävä asiantuntemus, kunnioitus, neuvottelu, kommunikaatio, rehellisyys, läheinen yhteistyö sekä joustavuus (Kekkonen 2012,44).

5.2 Eroperheen tukeminen ja kasvattajan oma ammatillisuus

Ero on perheelle kriisitilanne, jolloin perheen vanhemmat, mutta myös lapsi, saattaa tarvita kuuntelijaa ajatuksilleen ja tunteilleen. Tällaisissa tilanteissa kasvattajan olisi hyvä antaa perheelle enemmän aikaa yhteiselle keskustelulle. Sekä vanhempien että lapsen empaattinen kohtaaminen ottamatta kantaa perheen tilanteeseen saattaa koetella kasvattajan ammatillisuutta, mutta on tärkeää eroavan perheen kannalta. (Koskela 2009,32–33.) Lapsen kanssa tulee erityisesti ottaa huomioon lapsen ikä sekä rutiinien ja arjen rakenteiden ylläpitäminen (Mykkänen-Hänninen 2012).

Erotilanteessa olevan perheen kanssa työskenneltäessä kasvattajan olisi hyvä ottaa huomioon arkisten rutiinien jatkuminen, sillä se vahvistaa turvallisuuden tunnetta. Ero kriisin aikana sekä sen jälkeen tunteet ovat usein voimakkaita, jo-

ten kuuntelulle ja läsnäololle kannattaa varata tavallista enemmän aikaa. Perhe tekee kuitenkin aina omat ratkaisunsa, eikä työntekijä voi ottaa perheen sisäisiin päätöksiin kantaa. (Koskela 2009, 32.)

Mikäli vanhemmat näyttävät unohtaneen lapsen aseman erossa, kasvattaja voi tuoda sitä esille puolueettomasta näkökulmasta ja rohkaista vanhempia huomioidaan lasta enemmän perheen yhteisessä vaikeassa ja uudessa tilanteessa. Lapsen kanssa työskentelevän on hyvä selvittää, mitä vanhemmat ovat kotona kertoneet erosta. Vanhempien kanssa voi sopia, mitä kasvattaja voisi lapsen kanssa puhua tulevasta muutoksesta. Kasvattajan tulee suhtautua kumpaankin vanhempaan tasapuolisesti, vaikka vanhemmat yrittäisivätkin saada häntä puolelleen. (Koskela 2009, 32.)

Perheiden erotilanteet saattavat herättää tunteita ja ajatuksia myös kasvattajassa. Sen takia kasvattajan olisi hyvä pysähtyä jossakin vaiheessa miettimään omia asenteitaan eroihin: Minkälaisia ajatuksia tai tunteita erot hänessä herättävät? Entä mitä hän ajattelee eroista, ja millä tavoin ajatukset vaikuttavat hänen tapansa työskennellä? Oman henkilökohtaisen sekä lähipiirin tilanteiden huomioiminen on tärkeää (Mykkänen-Hänninen 2012.) Jos itsellä on erokriisi meneillään, kasvattajan kannattaa pohtia, onko silloin voimia auttaa muita ihmisiä ja kykeneekö suhtautumaan asiakkaiden eroon puolueettomasti. Työnohjaus on tällaisissa tilanteissa tärkeää, joskus jopa välttämätöntä. Työyhteisön kanssa kuormittavien tilanteiden jakaminen saattaa myös olla avuksi, jos työntekijä kokee oman tilanteensa olevan liian lähellä eroavan perheen tilannetta. (Koskela 2009, 32.)

Työn perustehtävän ja oman työn rajojen tunteminen auttavat kasvattajaa menemästä liian syvälle kriisissä olevan perheen tilanteeseen. Jos perhe tarvitsee enemmän apua, oma rooli edellyttää ohjaamaan perhe tarvittavan avun luo. Kasvattajan kannattaa rohkaista vanhempia hakemaan ulkopuolista apua esimerkiksi perheasioiden sovittelusta, mikäli ristiriitoihin ei löydetä keskenään ratkaisua. (Koskela 2009,33.)

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten eroperheen lasta sekä vanhempia tuetaan hyvinkääläisissä sekä lahtelaisissa päiväkodeissa. Valituissa päiväkotiryhmissä lapset ovat iältään 3–6 -vuotiaita. Lahden päiväkodit valitsin yhteistyössä Lahden Ensi- ja turvakotienliiton Eroperheen kahden kodin lapset -projektin henkilökunnan kanssa. Tutkimuksessa mukana olevat lahtelaiset päiväkodit kuuluvat pilottialueeseen, joka on osallistunut Neuvokeskuksen Ero lapsiperheessä – koulutukseen. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka Neuvokeskuksen koulutus auttoi eroperheen tukemisessa.

Hyvinkäällä kasvattajat eivät ole osallistuneet Ero lapsiperheessä – koulutukseen. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa, kokevatko hyvinkääläiset kasvattajat tarvitsevansa lisää koulutusta eroperheen tukemisessa. Tavoitteena oli saada sekä lahtelaiset että hyvinkääläiset kasvattajat pohtimaan eroperheen lapsien ja vanhempien tukemista sekä kohtaamista päiväkodin kiireisessä arjessa. Usein kiire ja suuret lapsiryhmät ovat esteenä aidolle ja kiireettömälle vuorovaikutukselle kasvattajan ja lapsen sekä kasvattajan ja vanhempien välillä. Kasvattajien olisi hyvä pohtia omaa asennoitumistaan niitä perheitä kohtaan, joissa eletään suurien muutoksien aikaa.

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

- 1 Kuinka eroperheen lasta tuetaan hyvinkääläisissä ja lahtelaisissa päiväkodeissa?
- 2 Miten eroperheen vanhempia tuetaan?
- 3 Miten hyvinkääläisten ja lahtelaisten kasvattajien tukemisen muodot eroavat toisistaan?
- 4 Miten Neuvokeskuksen koulutus on auttanut tuen antamisessa?

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Yhteistyötahot

Opinnäytetyöni yhteistyötahot ovat Ensi- ja turvakotien liitto sekä heidän ylläpitämänsä Neuvokeskus. Ensi- ja turvakotienliitto on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, joka auttaa turvattomissa ja vaikeissa oloissa eläviä lapsia. Ensi- ja turvakotienliitto ehkäisee myös perheväkivaltaa. Liiton ylläpitämä Neuvokeskus tuottaa erilaisia palveluita erotilanteessa oleville perheille. (Ensi- ja turvakotien liitto 2012). Lahdessa yhteistyötahonani on Lahden Ensi- ja turvakotienliiton Eroperheen kahden kodin lapset –projekti.

7.1.1 Neuvokeskus ja Ero lapsiperheessä -koulutus

Ensi- ja turvakotienliiton ylläpitämä ja Raha-automaattiyhdistyksen tukema Neuvokeskus tarjoaa palveluita erotilanteessa oleville lapsiperheille. Neuvokeskus kouluttaa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa sosiaali-, terveys- ja kasvatustalon ammattilaisia sekä myös vapaaehtoistyöntekijöitä ja vertaistukijoita. Neuvokeskus vaikuttaa yhteiskunnallisesti eroperheiden lasten aseman parantamiseksi ja järjestämällä kansalaistoimintaa. (Neuvokeskus 2012.)

Neuvokeskuksen Ero lapsiperheessä – koulutus on tarkoitettu varhaiskasvatustalon ammattilaisille, mikä antaa perustyövälineitä kohdata eroava lapsiperhe (Kasvu 2012). Kuuden tunnin koulutuksessa kiinnitetään huomiota lapsen näkökulmaan vanhempien erotessa, mutta pohditaan myös eron jälkeisen vanhemmuuden tukemista. Koulutuksen voi tilata oman kunnan tiloissa pidettäväksi, aika ja paikka sovitaan aina tapauskohtaisesti (Neuvokeskus 2012.)

Ero lapsiperheessä – koulutus sisältää tietoa monimuotoisista perhesuhteista sekä parisuhteen vaiheista. Koulutuksessa korostetaan yhteistyövanhemmuuden rakentumista ja kolmisuhteen jatkumista sekä painotetaan eron olevan koko perheen yhteinen kriisi. Lisäksi koulutuksessa käsitellään lapsiperheen erossa huomioonotettavia asioita. Koulutuksen lopussa pohditaan uusperhe-elämää eron jälkeen ja erosta selviytymistä. Lisäksi koulutuksessa pohditaan, kuinka työntekijä voi tukea eroavaa lapsiperhettä, ja mihin perheen voi ohjata hakemaan ulkopuolista apua. (Koskela 2009, 7–31.)

7.1.2 Eroperheen kahden kodin lapset – projekti

Eroperheen kahden kodin lapset – projektin tarkoituksena on vähentää lapsen kokemia menetyksiä erossa ja tukea vanhemmuuden säilymistä lapsen elämässä sekä arjessa vanhempien eron jälkeen. Lahden Ensi- ja turvakotien liiton alaisuudessa oleva projekti tarjoaa eroperheille mm. neuvontaa, ohjausta, perhetapaamisia sekä lasten vertaisryhmiä. Projekti toteuttaa myös kertaluontoisia Eroneuvo-tilaisuuksia, jotka on tarkoitettu eronneelle tai eroa pohtivalle vanhemmalle/vanhemmille. Eroperheen kahden kodin lapset – projekti alkoi toukuussa 2011 ja päättyi alkuvuodesta 2014. (Eroperheen kahden kodin lapset – projekti 2012.)

Eroperheen kahden kodin lapset – projektin eroauttamistyö tukee yhteistyövanhemmuutta sekä lapsen turvallista hyvinvointia ja kasvun ja kehityksen säilymistä vanhempien eron jälkeen. Eroauttamisen toimintamallissa tehdään yhteistyötä lahtelaisten äitiys- ja lastenneuvoloiden, päivähoidon ja projektin oman organisaation eri työmuotojen kanssa, mihin eroperheillä on asiakkuussuhde.

Projektin työntekijät jalkautuvat toimipaikkoihin, joissa tarpeen mukaan tarjotaan eroauttamistyötä. (Eroperheen kahden kodin lapset – projekti 2012.)

7.2 Yhteistyöprosessi

Aloitimme opinnäyteyhteistyön yhteistyökumppaneiden kanssa keväällä 2012. Tapasin huhtikuussa 2012 Ensi- ja turvakotienliiton kehittämispäällikön Jussi Pullin, jolloin keskustelimme opinnäytetyöni aiheesta ja tulevasta rajauksesta. Jussi Pulli ehdotti Lahden Eroperheen kahden kodin lapset – projektin ottamista mukaan opinnäytetyöhöni. Tämän jälkeen otin yhteyttä projektin työntekijöihin, ja tapasin heidät toukokuussa 2012. Olimme ennen tapaamista olleet puhelin- sekä sähköpostiyhteydessä useasti. Toukokuussa kävin myös Neuvokeskudessa keskustelemassa opinnäytetyön edistymisestä sekä opinnäytetyöni suunnitelmasta. Kesäkuussa 2012 olin mukana Ero lapsiperheessä – koulutuksessa, joka oli järjestetty lahtelaisille varhaiskasvattajille ja neuvolatoiminnan ammattilaisille.

Elokuussa 2012 olin sähköpostitse yhteydessä Eroperheen kahden kodin lapset – projektin työntekijöiden kanssa. Syyskuussa kävin Lahdessa tapaamassa heitä, jolloin keskustelimme opinnäytetyöni kyselylomakkeen kysymyksistä. Lokakuussa 2012 kävin myös Neuvokeskudessa pohtimassa kyselylomakkeen sisältöä. Tapasin lokakuussa Lahdessa opinnäytetyöhöni osallistuvien päiväkotien johtajia, jolloin kävimme läpi opinnäytetyöni tarkoitusta ja tavoitteita.

Marraskuussa 2012 tapasin kehittämispäällikkö Jussi Pullin, ja kerroin opinnäytetyöni vaiheesta ja tulevista aikataulumuutoksista. Tämän jälkeen olen ollut muutamia kertoja puhelin- sekä sähköpostiyhteydessä Lahden yhteistyökumppaniini sekä Neuvokeskukseen ilmoittaen tulevista opinnäytetyöni vaiheista sekä muutoksista.

Opinnäyteyhteistyömme Lahden projektin työntekijöiden kanssa päättyy, kun menen kertomaan heille tutkimuksen tuloksista sekä luovutan heille valmiin opinnäytetyöni. Työntekijät keskustelevat projektiin kuuluvien pilottipäiväkodin kasvattajien kanssa opinnäytetyöstäni Ero puheeksi –iltapäivässä Lahdessa. Luovutan valmiin opinnäytetyöni myös Neuvokeskukseen, ja kerron heille sa-

malla tutkimuksen tuloksista ja johtopäätöksistä. Hyvinkäällä opinnäytetyö menee nähtäville varhaiskasvatuksen laajennettuun johtoryhmään sekä tutkimukseen osallistuneille päiväkodeille.

7.3 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimusaineistoni kohderyhmänä oli 15 hyvinkääläistä ja lahtelaista kasvattajaa. Tutkimuksen kasvatus- ja hoitohenkilökunta työskentelee päiväkotiryhmissä, joissa on 3–6 -vuotiaita lapsia. Tiedonhankintatavakseni valitsin kyselylomakkeet, jotka vein jokaiseen päiväkotiin henkilökohtaisesti.

7.4 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 161). Aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa ja tiedonhankinta on luonteeltaan kokonaisvaltaista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto ei ole helposti analysoitavissa, mutta antaa tutkijalle enemmän tilaa kuvailla tutkittavaa ilmiötä. (Roachim 2006.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositetaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

7.5 Kyselylomake

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi kyselylomakkeen, jossa on puoliavoimia/avoimia kysymyksiä. Kysymysten avulla halusin selvittää, kuinka kasvattajat tukevat eroperheen lasta päiväkodissa. Tiedonhankintatavaksi kysely sopii silloin, kun pyritään selvittämään ihmisten kokemuksia, asenteita ja mielipiteitä. Kyselyssä kaikilta henkilöiltä kysytään samat kysymykset eli puhutaan standardoidusta eli strukturoidusta tiedustelusta. Vein tutkimukseni kyselylomakkeet

vastaajille henkilökohtaisesti, jolloin kyselystä voidaan käyttää nimitystä informoitu kysely. (Hirsjärvi ym 2007, 193.)

Kyselylomakkeiden avulla voidaan tutkia suurta määrää ihmisiä ja kysellä monia asioita. Lisäksi tilastolliset analyysitavat ovat vakiintuneita aineiston käsittelyssä, joten uusien analyysitapojen kehittäminen ei ole tarpeen. Kyselylomakkeen ollessa aineistonkeruumenetelmä, väärinymmärryksiä tulee usein, ja niitä on vaikea kontrolloida. Kysymykset eivät aina kohtaa vastaajan käsitemaailmaa, jolloin niihin on vaikea vastata. Kyselylomaketta laatiessa tulisi ottaa huomioon myös vastaajien halu ja aika vastata kyselyyn. Hyvän lomakkeen laatiminen vie aikaa ja vaatii monenlaisia tietoja. (KvantiMOTV 2012.) Lomaketutkimuksessa tärkeää on pyrkiä tutkimusongelmien kannalta kattavaan, mutta yksinkertaiseen kysymyksenasetteluun. Kysymysten tarkka suunnittelu ja kysymysten looginen eteneminen tehostavat tutkimuksen onnistumista. Lomakkeen suunnittelussa tulee huomioida lomakkeen pituus ja ulkoasu. Sen tulee olla yleisilmeeltään selkeä ja johdonmukainen. (KvantiMOTV 2012.) Tutkimuksen valmistuttua kyselylomakkeet hävitetään asianmukaisesti.

Tutkimukseni kyselylomaketta esitesti kaksi hyvinkääläistä lastentarhanopettajaa ja opiskelutoverini. Pyysin esitestaajia kiinnittämään huomiota lomakkeen kieleen ja kysymysten ymmärrettävyyteen. Lisäksi pyysin heitä tutkimaan kysymysten tasapuolisuutta ja loogista etenemistä. Esitestaajat antoivat erittäin hyvää palautetta lomakkeesta, eikä sen sisältöä tarvinnut esitestauksen jälkeen muuttaa.

7.6 Aineiston analyysi

Analysoin aineiston sisällönanalyysiä käyttäen, joka sopii hyvin strukturoimattomankin aineiston analyysiin. Sisällönanalyysiä käyttäen pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Saatuani tutkimusaineiston, analysoin sen kolmessa eri osassa aineistolähtöistä eli induktiivista aineiston analyysiä käyttäen. Ensiksi

aineisto redusoidaan eli pelkistetään. Tällöin aineistosta karsitaan kaikki tutkimukselle epäolennainen pois. Pelkistäminen voi olla informaation pilkkomista osiin tai sen tiivistämistä. Pelkistäminen voi tapahtua etsimällä auki kirjoitetusta aineistosta tutkimuskysymyksiä kuvaavia ilmaisuja. Seuraavaksi aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään, jolloin alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi ja etsitään aineistosta samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia. Samaa asiaa tarkoittavat asiat ryhmitellään luokaksi ja nimetään se sitä kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Klusteroinnissa luodaan pohja tutkimuksen perusrakenteelle. Aineiston klusteroinnin jälkeen seuraa abstrahointi, jossa tutkimuksen kannalta olennainen tieto erotetaan ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämässä edetään alkuperäisinformaatiosta kielellisten ilmauksien kautta teoreettisiin käsitteisiin sekä johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.)

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

8.1 Eroperheen tukeminen Hyvinkäällä

Hyvinkäällä tutkimukseen osallistui seitsemän 3– 6 -vuotiaiden päiväkotiryhmässä työskentelevää kasvattajaa kahdesta eri päiväkodista. Vastaajista kolme oli koulutukseltaan lastentarhanopettajia, kaksi lastenhoitajia ja yksi päivähoitaja ja yksi lapsi- ja perhetyöntekijä. Suurimmalla osalla vastaajista oli noin 20 vuoden kokemus varhaiskasvatuksessa työskentelystä. Yhdellä kasvattajalla työkokemusta varhaiskasvatuksesta oli alle 2 vuotta.

8.1.1 Lapsen tukeminen

TAULUKKO 1 Eroperheen lapsen tukeminen päivähoitossa Hyvinkäällä

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Läsnäolo arjessa, lapsen kuunteleminen ja kysymyksiin vastaaminen Läheisyys Rauhallisen ilmapiirin luominen Ajan antaminen lapselle Tukeminen	Keskustelu eroteemasta ja turvallisuudentunteen luominen lapselle	Henkinen tukeminen
Eroteeman läpikäyminen kirjojen avulla Draaman käyttö Oman perheen piirtäminen Nalle –tunnekorttien käyttö Lapsen havainnointi	Eroteeman läpikäynti lapselle ominaisella tavalla	Toiminnalliset menetelmät

Tutkimuksen kyselylomakkeeseen vastanneet hyvinkääläiset kasvattajat tukevat eroperheen lasta vastausten mukaan keskustelemalla eroteemasta ja olemalla henkisesti läsnä. Lisäksi toiminnalliset menetelmät koettiin hyväksi tavaksi läpikäydä eroa lapsen kanssa.

Juttelemalla aiheesta, lasten kirjojen avulla, draaman keinoin. Havainnoimalla lasta ja havainnot auttavat tekemään johtopäätöksiä, mitä tukea lapsi mahdollisesti tarvitsee.

Kuuntelemalla hänen juttujaan asiasta, antamalla aikaa ja läheisyyttä mikäli hän sitä tarvitsee, mikäli lapsella on kysymyksiä, pyrin vastaamaan niihin ja /tai ottamaan asian puheeksi vanhempien kanssa. Pääosin tukeminen on samaa, normaalia lapsen kuuntelua kuin muidenkin lasten kohdalla.

Hyvinkääläiset kasvattajat kokevat tärkeäksi luoda rauhallisen ja turvallisen ilmapiirin, jossa lapsen on hyvä leikkiä ja olla. Useasti painotettiin, että ilman vanhempien eroakin, turvallisen ilmapiirin aikaansaaminen on lapsen kehityksen kannalta tärkeää. Monet kasvattajat mainitsivat tukevansa eroperheen lasta myös ohjaamalla vanhempia esimerkiksi perhetyöntekijälle, psykologille tai lastensuojeluun.

Luomalla rauhallisen/turvallisen ilmapiirin, jossa lapsen on hyvä olla (koskee tietenkin kaikkia lapsia). Jos lapsi haluaa puhua asiasta, kuuntelen tuen lasta, jos lapsi tarvitsee erityistä tukea, ohjaan lasta/vanhempia tuen "piiriin" (esim. perhetyöntekijälle, päivähoidon psykologille).

Kyllä, tarvittaessa. Kuuntelemalla, havainnoimalla lapsen kysymyksiin. Luomalla hyvän ilmapiirin, jotta lapsella on ainakin päiväkodissa turvallista olla. Ohjaan ja neuvon perhettä esim. perheneuvolaan, lastensuojeluun jne.)

8.1.2 Vanhempien tukeminen

TAULUKKO 2 Eroperheen vanhempien tukeminen Hyvinkäällä

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Kuuntelu Keskustelu Ulkopuolisen olkapään tarjoaminen Ajan antaminen Sitouttaminen lapsen hoitoon Puolueettomuus, ei asetuta kenenkään puolelle Lapsen tunteiden ja reaktioiden tuominen vanhempien tietoisuuteen	Lisäkeskustelut lapsen asioista Yhteistyövanhemmuuden jatkumisen tukeminen	Henkinen tukeminen
Ohjaus tarvittaessa muihin palveluihin Ohjaus perheneuvolaan	Ohjaus lisäavun luo	Palveluohjaus

Hyvinkääläiset kasvattajat kokevat tukevansa eroperheen vanhempia kuuntelemalla ja olemalla henkisesti läsnä perheen muuttuvassa elämäntilanteessa. Vanhempia pyritään sitouttamaan lapsensa kasvatukseen samalla tavalla kuin ennen eroa, vanhempien voimavaroja tukemalla. Varhaiskasvatussuunnitelma – keskusteluihin kasvattajat haluavat saada molemmat vanhemmat, yhdessä tai erikseen. On myös vanhempia, jotka eivät halua keskustella omista henkilökohtaisista asioistaan kasvattajien kanssa.

Tilanteen vaatimalla tavalla. Osa vanhemmista sellaisia, jotka eivät halua asiasta ollenkaan puhuttavan, osa taas tahtoo kuuntelevaa korvaa ja ”ulkopuolista” olkapäätä.

Molemmat vanhemmat otetaan huomioon ja pyritään sitouttamaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen. VASU- keskusteluissa läsnä mo-

lemmat vanhemmat yhdessä tai erikseen. Pysin myös tuomaan lapsen tunteita ja reaktioita vanhempien tietouteen erotilanteessa.

Useat kyselylomakkeeseen vastanneet kasvattajat kokevat vanhempien tukemisen olevan myös muihin palveluihin ohjaamista. Ajan antaminen yhteiseen keskusteluun sekä puolueettomuus vanhempien erotilanteessa koettiin tärkeäksi. Kummankaan vanhemman ”puolelle” asettuminen ei ole ammatillista.

Jos vanhempi haluaa keskustella asiasta niin annamme aikaa keskustelulle. Olemme puolueettomia emme asetu kummankaan vanhemman puolelle. Kertomalla, mistä voi tarvittaessa saada apua esim. tilapäishoito.

Huolehdimme lapsen hyvinvoinnista ja tarvittaessa ohjaamme vanhemmat hakemaan keskustelu ym. tukea. muista sosiaalipalveluista esim. perheneuvola.

Kuuntelemalla lasta koskevat asiat. Tarvittaessa ohjaan ja neuvon esim. perheneuvolaan tai lastensuojeluun.

8.2 Hyvinkään kasvattajien lisäkoulutuksen tarve

Hyvinkääläisiltä kasvattajilta kysyttiin, kokevatko he tarvitsevansa lisäkoulutusta eroperheen tukemisessa. Eräs vastaaja mainitsi, että kyky ohjata vanhempia muihin palveluihin hakemaan erotilanteessa apua on riittävää, sillä päiväkodin tehtävä on huolehtia lapsen hyvinvoinnista. Vanhempia kyllä kuunnellaan jos tarvetta on, mutta lisäkoulutuksen tarvetta tai halua ei ollut kolmella vastaajista.

Koen että se riittää, koska osaan ohjata vanhempia eteenpäin ammattilaisten luo, meidän tehtävä on huolehtia lapsen hyvinvoinnista.

Tällä hetkellä en koe tarvitsevani.

Lapsi on ryhmässämme ensisijainen. Vanhempia kuunnellaan, mutta ohjataan hakemaan tukea esim. perheneuvolasta.

Muut vastaajat olivat sitä mieltä, että lisäkoulutus olisi tervetullutta, mutta erityistuen saamista päivähoidon puolelta pitäisi muutenkin helpottaa lisäämällä päivähoitoon psykologeja. Osa vastaajista koki tarvetta lisäkoulutukselle.

Tarvitsen lisäkoulutusta.

Ehdottomasti! Hyvinkää tarvitsee myös koulutusta, olisin todella kiinnostunut.

Lisäkoulutus olisi varmasti hyväksi, tosin erityistuen saamista pitäisi myös helpottaa päivähoidon puolelta. (esim. PH:n psykologeja lisää)

Noin puolet hyvinkäläisistä vastaajista koki haluavansa lisäkoulutusta eroperheen tukemiseen. Vastaajista toinen puoli koki eroperheen tukemisen riittäväksi ohjeistamalla perhe mahdollisen tarvittavan tuen luokse.

8.3 Eroperheen tukeminen Lahdessa

Lahdessa tutkimukseen osallistui kahdeksan kasvattajaa, joista kaksi oli päiväkodin johtajia, yksi kiertävä erityislastentarhanopettaja ja yksi lähihoitaja, kaksi lastenhoitajaa ja kaksi päivähoitajaa. Lapsiryhmässä työskentelevät kasvattajat ovat ryhmistä, joissa on 3-6 -vuotiaita lapsia. Suurimmalla osalla vastaajista oli varhaiskasvatuksessa työskentelemisestä yli 20 vuoden kokemus.

8.3.1 Lapsen tukeminen

TAULUKKO 3 Eroperheen lapsen tukeminen päivähoitossa Lahdessa

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Kuuntelu Läsnäolo ja läheisyyden tarjoaminen Pysyvä aikuissuhde Erialaisten tunteiden vastaanottaminen lapselta Keskustelu eri tunteista ja niiden ilmaisemisesta Arkirutiinit	Tunteista keskustelu lapsen kanssa Läsnäolevan aikuisen tarjoaminen	Henkinen tukeminen
Vanhempien ohjaaminen palveluneuvontaan	Vanhempien ohjaus	Palveluneuvonta
Lasten eroryhmät alle kouluikäisten toimintamuotona	Eroryhmät	Vertaistuki

Tutkimuksen kyselylomakkeeseen vastanneet lahtelaiset kasvattajat pitivät ero-perheen lapsen tukemisessa tärkeänä lapsen kuuntelua ja tunteista puhumista. Vanhempien erotilanteessa lapsen kanssa keskustellaan tunteista ja niiden ilmaisemisen tärkeydestä. Arkirutiinien tarjoaminen luo turvallisuutta lapsen muuttuvassa elämäntilanteessa

Kuuntelen, juttelen, jos lapsi itse ottaa puheeksi asian, otan lapsen erilaisia tunteita vastaan. Keskustelen eri tunteista ja niiden ilmaisemisen tärkeydestä melkein päivittäin.

Jos lapsella halu puhua; kuuntelijana, tarjoan läheisyyttä, syliä pysyvää aikuissuhdetta, arkirutiinia.

Alle kouluikäisten lasten tukemista on auttanut Eroperheen kahden kodin lapset – projektin myötä tulleet lasten omat eroryhmät. Lisäksi vanhempien ohjaus

esimerkiksi perheneuvontaan erotilanteissa koettiin hyväksi tavaksi toimia lapsen eduksi.

Kuuntelemalla/ keskustelemalla, olemalla läsnä aktiivisesti. ”Eroperheen kahden kodin lapset – projektin” myötä meillä kokeillaan lasten eroryhmää alle kouluikäisten toimintamuotona.

Koska en työskentele lapsiryhmässä, auttaminen tapahtuu auttamalla vanhempia palveluneuvonnalle erotilanteessa.

8.3.2 Vanhempien tukeminen

TAULUKKO 4 Eroperheen vanhempien tukeminen Lahdessa

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Puolueettomuus Vanhempien erilaisten tunteiden vastaanottaminen ja kuunteleminen Tiedon jakaminen tasaisesti molemmille vanhemmille Lapsen näkökulman esiintuominen Keskustelu, konsultointi lapsen huomioimisesta erossa	Vanhempien tunteiden huomiointi ja kuuntelu Lapsen edun varmistaminen	Henkinen tukeminen
Palveluneuvonta; Ero-neuvoryhmät ym. Lahden Ensi- ja turvakodin tukipalvelut Eroperhepalveluista kertominen Aikuistyön ammattilaisille tai eroperhetyöntekijöiden puheille ohjaaminen	Tukipalveluihin ohjaaminen Eroryhmien hyödyntäminen	Palveluohjaus

Lahtelaiset kasvattajat kokivat tukevansa eroperheen vanhempia jakamalla lapsesta yhtä paljon tietoa molemmille vanhemmille. Lapsen näkökulman esiintuominen sekä edun varmistaminen koettiin tärkeäksi asiaksi koko perheen hyvinvointia ajatellen.

Kyllä tuen. Kuuntelen jos vanhemmalla tarve puhua. Välitän tasapuolisesti tietoa lapsesta molemmille vanhemmille.

Keskustelut ja palveluneuvonta; eroneuvoryhmät ym. Lahden ensi- ja turvakodin järjestämät tukipalvelut.

Pyrin olemaan puolueeton, enkä asetu van toisen vanhemman puolelle. Mietin lapsen näkökulmaa asioihin. Ymmärrän ja otan vastaan vanhempien erilaisia tunteita ja kuuntelen.

Erilaisiin tukipalveluihin ja eroryhmiin ohjaaminen ja niiden hyödyntäminen olivat tärkeä osa vanhempien tukemista. Saatavilla olevista palveluista kertominen ja tarvittaessa sinne ohjaaminen koettiin mielekkääksi tavaksi tukea koko eroperhettä.

Kertomalla eroperhepalveluista joko suoraan tai henkilökunnan välityksellä. Keskustelu+ konsultointi, miten lapsi tulee huomioida vanhempien erossa.

Aina voi kuunnella, jos vanhemmilla tarve puhua tilanteesta. Voin myös ohjata vanhempia eteenpäin esim. eroperhe-työntekijöiden puheille, perheneuvolaan.

Kuunnellen. Päivähoitomaksuun ym. liittyvissä asioissa. Pyrin ohjaamaan heitä aikuistyön ammattilaisten luo hakemaan tarpeen tullen apua itselleen.

8.4 Ero lapsiperheessä -koulutuksen tuoma apu kasvattajille erotilanteessa

Tutkimukseen osallistuneet lahtelaiset kasvattajat olivat käyneet kesäkuussa 2012 Lahdessa järjestetyn Neuvokeskuksen Ero lapsiperheessä -koulutuksen. Tutkimuksen kyselylomakkeessa kysyttiin, onko Ero lapsiperheessä -koulutus

auttanut kasvattajaa tukemaan eroperhettä. Joidenkin vastaajien mielestä koulutus vahvisti jo olemassa olevaa toimintatapaa ja tieto eroperheen tukemisesta lisääntyi. Koulutuksen ansiosta kasvattajat osaavat ohjata eroperhettä tarvittaessa oikean avun luokse.

Laitan esitteitä eroryhmistä näkyville, ja osaan tarvittaessa ohjata vanhempia hakemaan apua mm. lapsen auttamiseksi.

Aktiivisemmin tarjoan palveluita ja otan puheeksi.

Selkeytti kuvaa siitä, mihin vanhempia voi ohjata ja millaista apua / tukea on saatavilla. Mihin voi ottaa yhteyttä.

Selvästi on tullut kiinnitettyä huomiota siihen, että vanhemmat saavat tasapuolista kohtelua ja ns. kummankaan puolelle ei asetuta.

Eroperheen muuttuva elämäntilanne saatettiin myös kokea perheen omana henkilökohtaisen asiana, johon ei ole helppo puuttua.

Asia vaatii kypsyttelyä puuttua perheen niin henkilökohtaiseen asiaan. (Lapset ovat asiakkaitamme)

Kyselylomakkeessa lahtelaisilta kasvattajilta kysyttiin, mikä Ero lapsiperheessä -koulutuksessa kiinnosti eniten ja miksi. Yhteistyövanhemmuus ja sen jatkumisen tärkeys koettiin selvästi kiinnostavimmaksi asiaksi koulutuksessa esitetyistä teemoista.

Vaikka parisuhde päättyy, vanhemmuussuhde jatkuu joka tapauksessa. Yhteistyövanhemmuuden tärkeys. Näiden asioiden tärkeyttä voi myös omassa työssä/ arjessa korostaa vanhemmille.

Eniten jäi mieleen se, että vanhemmuussuhde ei lakkaa, vaikka parisuhde lakkaakin. Kaikkien osapuolten pitää toimia lapsen edun mukaisesti hyvässä yhteistyössä.

Parisuhde vs. vanhemmuus. Vaikka yhteinen elo parina päättyy vanhemmuus yhdessä jatkuu... Tämä tosiasia esitettiin koulutuksessa erityisen hyvin.

Yhteistyövanhemmuusaihe kiinnosti eniten. Aihe herätti kovasti ajatuksia ja ymmärrystä asiasta, että parisuhde ja vanhemmuussuhde on aivan eri asia.

Vanhempien eroa lapsen näkökulmasta tuotiin koulutuksessa erään kasvattajan mukaan hyvin esiin.

Ero lapsen näkökulmasta ja miten pienetkin lapset osaavat käsitellä eroa sekä lasten erilaiset tavat reagoida eroon.

8.5 Hyvinkään ja Lahden tukemisen muotojen eroavaisuuksia

Hyvinkääläisten ja lahtelaisten kasvattajien eroperheen tukemisen muodot eivät eroa toisistaan merkittävästi. Lapsen tukemisessa henkinen tukeminen, läsnäolo ja fyysisen läheisyyden antaminen koettiin tärkeäksi molemmissa kaupungeissa. Hyvinkäällä käytettiin enemmän toiminnallisia menetelmiä lapsen tukemiseksi tunnistamalla ja sanoittamalla eron aiheuttamia tunteita esimerkiksi tunnekorttien avulla. Lahdessa lapsen tukemista oli henkisen tukemisen lisäksi vanhempien ohjaaminen palveluneuvontaan sekä eroryhmät, joissa vertaistuen saaminen koettiin erittäin tärkeäksi.

TAULUKKO 5 Eroperheen tukemisen eroavaisuudet

Hyvinkää	Lahti
Henkinen tukeminen Toiminnalliset menetelmät Palveluohjaus	Henkinen tukeminen Palveluohjaus Vertaistuki eroryhmien avulla

Hyvinkäällä vanhempia tuettiin tarjoamalla henkistä tukea ja ulkopuolista ”olka-päätä” asettumatta kummankaan vanhemman puolelle. Myös muihin sosiaali-palveluihin ohjaaminen koettiin osaksi vanhempien tukemista. Lahdessa ero-perheen vanhempia tuettiin henkisesti keskustelemalla lapsen huomioimisesta erossa ja ohjaamalla perhe tarvittaessa esimerkiksi eroperhetyöntekijöiden luokse. Molemmissa kaupungeissa toistuivat samat teemat.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tulokset osoittavat, miten eroperhettä tuetaan hyvinkääläisissä ja lahtelaisissa päiväkodeissa, sekä miten Ero lapsiperheessä –koulutus auttoi lahtelaisia kasvattajia tukemaan eroperhettä. Opinnäytetyön tulokset osoittavat myös sen, kokevatko hyvinkääläiset kasvattajat tarvitsevansa lisäkoulutusta eroperheen tukemisessa. Tutkimustulosten johtopäätökset tehtiin tutkimuskysymysten pohjalta ja niihin vastaten.

Tutkimustulosten johtopäätöksiä ovat:

1 Eroperhettä tuetaan hyvinkääläisissä ja lahtelaisissa päiväkodeissa kuuntelemalla ja olemalla aidosti läsnä sekä ohjaamalla perhe tarvittaessa muihin sosiaalipalveluihin.

2 Hyvinkäällä eroperheen lasta tuetaan enemmän toiminnallisilla menetelmillä, kun taas Lahdessa painotetaan lasten eroryhmiä tukimenetelmänä Eroperheen kahden kodin lapset – projektin myötä.

3 Ero lapsiperheessä –koulutus auttoi lahtelaisia kasvattajia ymmärtämään yhteistyövanhemmuuden jatkumisen tärkeyden ja ohjaamaan eroava perhe oikean tuen luokse.

Avio- ja avoerojen lisääntyttyä eronneiden perheiden lasten määrä päiväkodeissa on kasvanut samassa suhteessa. Joissakin päiväkotiryhmissä eroperheen lapsia on jo yli puolet. Päiväkodista saatu tuki eroavalle perheelle saattaa olla hyvinkin tärkeää ja korvaamatonta. Vanhemman olisi hyvä tuntee itsensä kuulluksi ja kohdatuksi lapsensa parhaana asiantuntijana. Kasvattajien kannat-

taa kiinnittää kasvatuskumppanuuden laatuun ja vastavuoroiseen kommunikaatioon erityistä huomiota, jotta kriisitilanteen tullessa vanhempien olisi helpompi lähestyä kasvattajia. Perheen tukeminen arjen pienillä asioilla tarkoitti vanhempien ja lasten kuuntelemista ja kiireettömyyttä olla läsnä juuri siinä hetkessä lapsen tai vanhemman kanssa.

Tutkimustuloksista on selvästi havaittavissa, että tutkimukseen osallistuneet kasvattajat osaavat ohjata eroavan perheen tarvittaessa muihin sosiaalipalveluihin. Palveluohjaus koettiin hyväksi tavaksi tukea koko perhettä, mikäli erityiseen tukeen on tarvetta. Muihin sosiaalipalveluihin ja eroryhmiin ohjaaminen ja niiden olemassaolon tiedostaminen on kasvattajan oman ammatillisuuden kannalta tärkeää. Eroryhmistä kertovia esitteitä on hyvä olla päiväkotien ulko-ovien tuntumassa, josta vanhempien on niitä helppo havaita.

Kasvattajan näkökulmasta lapsen ja koko perheen arjessa aidosti mukana oleminen tarkoittaa myös sitä, että mikäli lapsen tilanteesta herää huoli, on asia syytä ottaa puheeksi mahdollisimman varhain. Huolen varhaisella puheeksi ottamisella pyritään ehkäisemään ongelmien kärjistyminen, ja löytämään ratkaisuja jo kriisin alkuvaiheessa. (Koskela 2009, 31.)

Tutkimustulosten mukaan Hyvinkäällä eroperheen lasta tuettiin paljon toiminnallisilla menetelmillä. Draaman sekä tunnekorttien avulla lapsen kanssa tunteiden läpikäyminen ja niiden sanoittaminen koettiin toimivaksi tavaksi. Tunnekorttien avulla voidaan hahmottaa lapselle sitä, miltä eri tunnetilat näyttävät ja miten niihin tulisi suhtautua. Korttien tarkoituksena on myös auttaa lapsia tunnistamaan ja nimeämään erilaisia tunteita. Tunnekorttien avulla lasta rohkaistaan kertomaan omista tunteistaan muille. (Mediakasvatus 2013.)

Lahdessa Eroperheen kahden kodin lapset – projektin myötä syntyneitä lasten ja vanhempien omia eroryhmiä on käytetty hyväksi eroperheen tukemisessa mainiosti. Kasvattajat osaavat ohjata perheen tarvittavan tuen luo, jolloin lasten ja vanhempien omista eroryhmistä tullaan tietoisiksi. Myös muita eropalveluita on mahdollista saada, kuten esimerkiksi ohjausta ja neuvontaa ja perhe- tai yksilötapaamisia. (Lahden Ensi- ja turvakoti Ry 2013.) Lasten eroryhmissä on

mahdollisuus käydä läpi ajatuksia ja kokemuksia muuttuneesta elämäntilanteesta, kuitenkin lapsen ikätaso huomioiden. Eroryhmässä annetaan tietoa siitä, mitä erossa tapahtuu, ja miten tapahtumat vaikuttavat lapsen arkeen. Lasten eroryhmissä keskeistä on aikuisen johdolla tapahtuva asioiden jakaminen samassa elämäntilanteessa olevien lasten kanssa leikin, toiminnallisten harjoitusten ja kertomusten kautta. (Lahden Ensi- ja turvakoti Ry 2013.)

Vanhempien eroryhmässä ensisijaisena tavoitteena on auttaa vanhempia tukemaan omaa lastaan eron käsittelyssä sekä lasten eroryhmän aikana että sen jälkeen. Eroryhmässä keskustellaan myös eron vaikutuksista lapseen, ja autetaan vanhempia tunnistamaan, kohtaamaan ja käsittelemään eron tuomia asioita lapsen kanssa. (Lahden Ensi- ja turvakoti Ry 2013.)

Kesäkuussa 2012 toteutetusta Ero lapsiperheessä -koulutuksesta oli paljon hyötyä sen käyneille lahtelaisille kasvattajille. Varhaiskasvatuksen henkilöstön määrä koulutuksessa oli melko vähäinen, mutta samasta teemasta on tulossa koulutuksia lisää, jolloin muidenkin kasvattajien on mahdollisuus osallistua. Ero lapsiperheessä – koulutuksen tärkeimmäksi ajatukseksi nousi yhteistyövanhemmuuden jatkumisen tärkeys ja sen tukeminen. Lapselle on tärkeää, että vanhemmilla on hyvä vanhemmuussuhde keskenään, ja lasta koskevista asioista päätetään yhdessä eron jälkeenkin (Koskela 2009, 12.) Vaikka yhteistyövanhemmuutta ei aina saavuteta, on lapsen etu oltava aina tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä. Ero lapsiperheessä -koulutuksen käyneet kasvattajat kokevat ymmärtävänsä lapsen asemaa erossa paremmin nyt kuin aiemmin, mikä on erittäin tärkeää koko eroperheen tukemisen näkökulmasta. Ero lapsiperheessä -koulutuksen ansiosta eroperheen kohtaamiseen on alettu kiinnittämään aiempaa enemmän huomiota.

10 POHDINTA

10.1 Tutkimusprosessi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöni tutkimusprosessi kesti vuoden. Opinnäytetyö on opiskeluaikani suurin työ, johon on kulunut hyvin paljon työtunteja. Mikäli en ole ollut kirjoittamassa opinnäytetyötäni tietokoneella, on se edistynyt ajatuksissani. Tämä on ollut suurin prosessi koko opiskeluiden aikana, mutta myös kaikista opettavaisin ja palkitsevin. Tutkimusprosessi harvoin etenee täysin suunnitelmien mukaan, ja matkaan tulee aina haastavia tilanteita, jolloin suunnitelmia tulee muuttaa. Opinnäytetyötä tehdessä aikataulujen asettaminen ja niissä pysyminen oli välillä haasteellista, mutta tarpeellista opinnäytetyön etenemisen kannalta. Tämän tutkimusprosessin aikana olen oppinut sietämään keskeneräisyyttä sekä epävarmuutta siitä, mitä tulee tapahtumaan seuraavien viikkojen ja kuukausien aikana.

Opinnäytetyöni yhteistyökumppanit ovat olleet korvaamaton tuki koko tutkimusprosessin ajan. Kuulumisten kysyminen puolin ja toisin sekä opinnäytetyön etenemisestä keskustelu yhteistyökumppaneideni kanssa on luonut itselleni turvallisuudentunnetta ja varmuutta omasta osaamisestani sekä tutkimusprosessiin liittyvien valintojen onnistumisesta. Minulla on ollut paljon ammattilaisia opinnäytetyöni taustajoukkoina sekä henkisinä tukijoina, jotka ovat olleet suuressa roolissa koko prosessin ajan. Minulle on ollut tärkeää tietää, että minä ja opinnäytetyöni olemme luottamuksen ja vaivan arvoisia myös yhteistyökumppaneilleni. Tutkimusprosessin aikana myös opinnäytetyöni ohjaajan kanssa käydyt keskustelut auttoivat työn etenemisessä ja tarkastelemaan työtä uusin silmin.

Opinnäytetyön tutkimusprosessin myötä olen tutustunut erilaisiin tutkimusmenetelmiin ja analyysitapoihin, jotka ovat kasvattaneet tutkimuksellista osaamistani. Olen laatinut kyselylomakkeita ja analysoinut tutkimustuloksia sekä pohtinut tuloksista syntyneitä johtopäätöksiä. Tutkimusmenetelmiin ja analyysitapoihin

tutustuminen on lisännyt kriittistä ajattelua ja lisännyt asioiden pohtimista monista eri näkökulmista. Uuden tiedon luominen ja oman työn jatkuva tarkastelu on ollut erittäin kehittävä.

Tutkimustuloksista esiin nousseet teemat ovat hyviä käytäntöjä eroperheen tukemisessa; niitä haluaisin viedä eteenpäin tulevaan työpaikkaani. On tärkeää, että hyväksi havaittuja menetelmiä vietäisiin työelämään rohkeammin, jotta työn laatu ja työnteon mielekkyys kehittyisi. Hyviksi käytännöiksi tutkimustuloksista nousi toiminnallisten menetelmien käyttö eroperheen lapsen tukemiseksi sekä vanhemmille ja lapsille tarkoitettut omat eroryhmät.

Opinnäytetyön myötä olen tutustunut siihen, kuinka eroperhettä tuetaan päivähoidossa ja kuinka tukeminen ilmenee. Perheen hyvinvoinnin tukeminen on tärkeä ja olennainen osa sosiaalialan ammattilaisen työnkuvaa. Eroperheen hyvinvoinnin edistäminen voi tapahtua pienillä arkisilla asioilla, joilla saattaa olla suuri merkitys. Kuunteleminen ja kuulumisten kysely ovat pieniä asioita, mutta perheelle niiden vaikutus voi olla huomattava.

Opinnäytetyöni myötä olen saanut lisää rohkeutta ja varmuutta kohdata eroava perhe. Tulevana sosionomina ja lastentarhanopettajana minulla täytyy olla rohkeutta ottaa tiettyjä asioita puheeksi, mutta perheen omat voimavarat huomioidaan. Tulevana sosionomina minun tulee osata luoda osallisuutta tukeva vuorovaikutus ja yhteistyösuhde asiakkaisiin, ja ymmärtää heidän tarpeitaan ja tukea heidän voimavarojaan. (Sosiaaliportti 2013 b.) Opinnäytetyöni on selkeyttänyt kuvaa siitä, että perhe on yksikkö. Vaikka lapsi onkin päivähoidossa, kaikki mitä perheen sisällä tapahtuu vaikuttaa lapseen ja sitä kautta työhömmee. Vanhempien ja koko perheen huomiointi ja kuuntelu on myös lapsen edun mukaista. Perheen kanssa tehtävä työ on lapsen tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle tärkeää. Tämä tuli mielestäni erityisen selkeästi opinnäytetyössäni esille.

Tein opinnäytetyöni yksin, jolloin olin itse vastuussa kaikista opinnäytetyöhöni liittyvistä asioista. Välillä tuntui raskaalta työstää asioita yksin, mutta nyt koen suurta helpotusta ja onnistumisentunnetta, koska selvisin mielestäni hyvin. Pai-

neensietokykyäni ja keskeneräisyyden sietäminen sekä luottamus omaan itseeni kasvoi tämän opinnäytetyön myötä. Oma ajatteluni kehittyi, koska jouduin tekemään päätöksiä ja valintoja itsenäisesti. Myös reflektiokykyäni lisääntyi. Uskallan nyt paremmin luottaa omaan ammatillisuuteeni ja itseeni ihmisenä. Opinnäytetyöprosessin aikana tapahtuneet aikataulumuutokset ja äkisti muuttuneet tilanteet kehittivät ongelmanratkaisutaitojani, mistä on varmasti hyötyä työelämässä.

10.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta käsitellään yleensä valideiteetin ja reliabiliteetin käsittein (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140). Reliaabelius tarkoittaa tutkimusten tulosten toistettavuutta eli kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä sen on tarkoituksin mitata. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.) Menetelmät ja mittarit eivät välttämättä vastaa todellisuutta. Esimerkiksi omassa opinnäytetyössäni, jossa kerättiin aineisto kyselylomaketta käyttäen, olisi voinut käydä niin, että vastaajat käsittäisivät kysymykset aivan toisin kuin olin itse ne ajatellut. Jos tutkija analysoisi aineiston omaa ajattelumalliaan käyttäen, ei tuloksia voisi pitää pätevinä. Validiutta voidaan arvioida eri näkökulmista, jolloin voidaan puhua tutkimusasetelma-, ennuste- ja rakennevalidiudesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Kaikkien tutkimuksien pätevyyttä ja luotettavuutta tulisi arvioida. Ydinasioita laadullisessa tutkimuksessa ovat paikkojen, tapahtumien ja henkilöiden kuvaukset. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voi kohentaa tutkimuksen toteutuksen tarkalla selostamisella. Aineiston tuottamisen vaiheet olisi kerrottava selkeästi ja totuudenmukaisesti. (Hirsjärvi ym.2009, 232.)

Omassa tutkimuksessani minun tuli luotettavuuden näkökulmasta kertoa vastaajille, mitä tutkin ja miksi. Kerroin saatekirjeissä, jotka vietiin jokaiseen päiväkotiin, että kysely on luottamuksellinen eikä ketään vastaajaa voida tunnistaa. Ohjeistin vastaajia keskittymään lomaketta täyttäessään arjen pieniin asioihin,

jotka edesauttavat eroperheen tukemista. Kyselylomakkeen ongelmana ovat avoimet kysymykset, jotka saattavat tarkoittaa vastaajille eri asioita. Ohjeistuksen myötä avasin vastaajille kyselylomakkeen tarkoitusta ja merkitystä eroperheen tukemista arjessa.

Opinnäytetyötä tehdessäni pyrin toimimaan eettisesti tiedonhankintaprosessista aineiston julkaisemiseen asti. Huomioin toiminnassani yhteistyökumppanini, tutkimukseni kohderyhmän sekä pyrin toimimaan eettisesti vastuullisesti: raportoin rehellisesti kaikki tutkimuksen vaiheet ja toteutukset (Hirsjärvi ym. 2007, 227.) Lisäksi perustelen opinnäytetyötäni koskevat valinnat.

Pyrin käsittelemään lähdekirjallisuutta kriittisesti ja kiinnittämään huomiota lähteiden luotettavuuteen. Hain opinnäytetyöni aiheeseen liittyvää kirjallisuutta laajasti, mutta pyrin välttämään lähteitä, jotka ovat yli 10 vuotta vanhoja. Eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmasta kirjoitin aina lähteet näkyviin, jos tieto ei ollut omaani.

Kunnioitin yhteistyökumppaneideni toivomuksia ja ajatuksia, ja toimin myös heidän toimintaperiaatteitaan kunnioittaen. Informoin heitä opinnäytetyöni toteutuksen vaiheista sekä muutoksista. Kohderyhmäni kyselylomakevastaukset pidettiin salassa ja hävitettiin asianmukaisella tavalla. Kirjoitin opinnäytetyöni niin, että vastaajien henkilöllisyys pysyi salassa. Pyrin tekemään opinnäytetyön, joka on luotettava ja eettisesti oikein sekä hyödyllinen mahdollisimman monille ta-
hoille.

10.3 Jatkotutkimusmahdollisuuksia

Tutkimustuloksista nousi esiin muutamia eroperheisiin ja päivähoitoon liittyviä asioita, jotka voisivat olla hyviä jatkotutkimusmahdollisuuksia. Tutkimuksessa selvitettiin, kuinka eroperheitä tuetaan päivähoitossa. Tästä hyvänä ja hyödyllisenä jatkumona pitäisin tutkimusta jossa selvitettäisiin, kuinka eroperheen vanhemmat ovat kokeneet kasvattajien tuen erotilanteessa. Minkälaista tuki on hei-

dän mielestään ollut vai onko tukea edes tarvittu? Kuinka sensitiivisesti kasvattajat ovat lähestyneet vanhempia, mikäli tuen on tarvetta on vanhemmilla ollut? Mielenkiintoisena jatkotutkimusaiheena pidän myös sitä, miten kasvatuskumppanuuden laatu ja vuorovaikutuksellisuus edesauttavat perheen elämän tasaantumista eron jälkeen. Kokevatko vanhemmat kasvattajien olevan vain lapsiensa ”päivähoitajia” vai perheen ”rinnallakulkijoita”? Vanhempien suhtautuminen lapsiensa kasvattajiin on hyvin yksilöllistä. Tämä tulisi erityisesti ottaa huomioon tutkimuksen tuloksissa.

Hyvänä ja mielenkiintoisena jatkotutkimusaiheena pidän myös lasten havainnointia päiväkotiryhmässä vanhempien eron jälkeen. Kuinka perheen muuttunut elämäntilanne tulee lasten puheessa esiin esimerkiksi leikin kautta? Miten eron herättämät tunteet näkyvät lapsen leikeissä ja kuinka lapsi käsittelee tunteita leikin aikana? Myös se, miten lapset toimivat toistensa vertaistukijoina lapsiryhmässä olisi hyvä jatkotutkimusaihe.

LÄHTEET

Avoliittolaki (411/1987)

Avomaa, Pentti 2008. Eroajan ABC. Hämeenlinna. Kariston Kirjapaino Oy.

Cacciatore, Raisa 2005. Eropohdintoja pikkulapsivaiheessa. Helsinki: Väestöliitto.

Ensi- ja turvakotien liitto 2012. Viitattu 20.10.2012.

<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/>

Eroperheen kahden kodin lapset –projekti 2012.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Fischer, Bruce 2011. Jälleenrakennus. Helsinki. Otava.

Heinämäki, Liisa 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. Stakes. Oppaita 58.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki Otava.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna. Karisto.

Hokkanen, Tiina 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.) Jyväskylä. Ps-Kustannus.

Hokkanen, Tiina 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen: Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Pro gradu. Jyväskylä: Hoitotieteenlaitos. Jyväskylän yliopiston

Häkkänen-Nyholm; Helinä 2010. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa .Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim.. Viitattu 28.8.2012 www.duodecimlehti.fi

Kanninen, Katri & Sigfrids, Arja 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä. Ps-Kustannus.

- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki. Stakes.
- Kaskinen, Anna-Mari 2005. Koti kahdessa sydämessä – kun isä ja äiti eroavat. Helsinki. Kirjapaja.
- Kasvu 2/2012. Kasvun kumppani. Talentia.- lehti.
- Kekkonen, Marjatta 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoidon diskursiivisilla näyttämöillä. Tampereen Yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 11.1.2013 <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7ca705d5-e5be-415f-b70b-4b862c8e707f>
- Kiianmaa, Kari 2008. Hyvä ero, uusi elämä. Helsinki. Multikustannus.
- Kiiski, Jouko 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään. Joensuu: Joensuun Yliopisto. Viitattu 4.9.2012. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0422-5/urn_isbn_978-952-61-0422-5.pdf
- Kinnunen, Saara 2005. Anna mun olla lapsi. Helsinki. Kirjapaja.
- Kinnunen, Saara 2010. Kun tiet eroavat. Elämää avioeron jälkeen. Kauniainen: Perussanoma.
- Korvuo, Päivi & Tenhunen-Kejonen, Minna 2000. Naisten kokemuksia avioerosta ja selviytymisestä. Pro Gradu –tutkielma. Kuopio: yliopisto. Viitattu 13.12.2012 http://www.kirkkonummenseurakunnat.fi/data/liitteet/avioero_proses_sina.pdf
- Koskela, Riitta 2009. Ero lapsiperheessä. Miten tukea lasta ja vanhempia? Helsinki. Lastensuojelun Keskusliitto.
- Kuronen, Marjo & Hokkanen, Tiina 2008. Perhesuhteet puntarissa. Teoksessa Eija Sevon & Marianne Notko (toim.). Helsinki: Palmenia Helsinki University Press, 27.
- KvantiMOTV 2012. Menetelmäopetuksen tietovaranto verkkojulkaisu. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Viitattu 28.10.2012 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html
- Kääriäinen, Aino 2009. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, Neuvo –projekti.

- Lahden Ensi- ja turvakoti 2013. Lasten eroryhmät. Viitattu 20.3.2013
http://www.lahdenensijaturvakoti.fi/pdf/Lastenryhma_A4.pdf
- Lahden Ensi- ja turvakoti Ry 2013. Eroperheen kahden kodin lapset –projekti.
Viitattu 20.3.2013 <http://www.lahdenensijaturvakoti.fi/eroperhe.php>
- Laki huollosta sekä tapaamisoikeudesta 361/1983
- Lastensuojelulaki 417/2007
- Litmala, Marjukka 2002. Lapsen asema erossa. Juva: Bookwell Oy, 15
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012 a. Lapsi tarvitsee pysyvyyttä – avioero-
jen määrä saatava laskuun. Viitattu 13.12.2012
http://www.mll.fi/ajankohtaista/tiedotteet_ja_uutiset/?x41088=15837
[23](#)
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012 b. Vanhemmuus ja kasvatust. Viitattu
26.10.2012.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatust/vanhemmaksi_kasvu/
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012 c. Vanhempainnetti. Kasvu ja kehitys.
Viitattu 27.9.2012.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/
- McWhorter-Sember, Brette 2005. How to parent with your Ex. Working together
for your child's best interest. Sphinx Publishing, an imprint of
Sourcebooks Inc.
- Mediakasvatus 2013. Tunnekortit. Viitattu 20.3.2013
<http://www.mediakasvatus.fi/node/5632>
- Muuraiskangas, Johanna 2013. Kokonainen - elämä eron jälkeen. Helsinki:
WSOY.
- Mykkänen-Hänninen, Riitta 2012. Ero lapsiperheessä –koulutus, Power Point -
esitys. Miten tukea lasta ja vanhempia? Lastensuojelun Keskusliit-
to. Neuvokeskus-projekti.
- Määttä, Kaarina 2002. Avioeron tuska ja helpotus. Helsinki. Tammi.
- Neuvokeskus 2011. Vanhemman opas. Tietoa ja tukea lapsiperheen eroon.
Vammala. Vammalan Kirjapaino.
- Neuvokeskus 2012. Viitattu 20.10.2012.
<http://www.neuvokeskus.fi/neuvokeskus>

- Niemelä, Sirkku & Kääriäinen, Aino 2008. Millan isä ja äiti eroavat –miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Helsinki. Hakapaino Oy.
- Ritala-Koskinen, Aino 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöliitto, Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38.
- Roachim, William M. 2006. Qualitative research design. Experiment Resources. Viitattu 21.10 2012.
<http://www.socialresearchmethods.net/kb/qual.php>
- Ruishalme, Outi & Saaristo, Liisa 2007. Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki. Tammi.
- Rusanen, Erja 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo. Bookwell Oy.
- Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro.
- Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun? Helsinki: WSOY.
- Sosiaaliportti 2012 a. ECTS- kompetenssit. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. Viitattu 13.12.2012 http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/ects_kompetenssit/
- Sosiaaliportti 2012 b. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 27.9.2012
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/kriisityo/lapsijakriisi/>
- STT 2011. Huonosti hoidettu ero vaikeuttaa lapsen ihmissuhteita. Suomen tietotoimisto. Keskisuomalainen 4.5.2011. Viitattu 13.12.2012
<http://www.ksml.fi/uutiset/kotimaa/huonosti-hoidettu-ero-vaikeuttaa-lapsen-tulevia-ihmissuhteita/845779>
- Suomen Lakiopas 2013. Avioero. Viitattu 31.1.2013
<http://www.lakiopas.com/lakitietoa/avioero/>
- Svartsjö, Raili & Hellsten, Erja 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Teoksessa Päivi Pihlaja (toim.) ja Riitta Viitala. Juva. Bookwell Oy.
- Taskinen, Sirpa 2004. Ero edessä. Miten järjestämme lasten asiat? Esite. Helsinki. Stakes
- Tilastokeskus 2012 a. Liitetaulukko 1 Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1965–2011. Viitattu 13.12.2012

http://tilastokeskus.fi/til/ssaaty/2011/ssaaty_2011_2012-04-20_tau_001_fi.html

Tilastokeskus 2012 b. Liitetaulukko 4. Uusperheet 1990-2010. Viitattu 15.1.2013

http://www.tilastokeskus.fi/til/perh/2010/perh_2010_2011-05-27_tau_004_fi.html

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Livonia Print.

Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 27.10.2012.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. THL. Viitattu 11.1.2013

Warshak, Richard 2012. Ero- ja eromyrkky. Kuinka suojella lasta avioerotilanteessa. Helsinki. Gummerus.

Väestöliitto 2012 a. Lapset ja ero. Viitattu 4.1.2013

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/perheiden_monimuotoisuus/lapset_ja_ero/

Väestöliitto 2012 b. Tietoa vanhemmille. Uusperheet. Viitattu 15.1.2013

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/perheiden_monimuotoisuus/uusperheet/

LIITE 1 SAATEKIRJE

Hei,

olen sosionomiopiskelija Diakonia-ammattikorkeakoulusta Helsingin toimipaikasta. Teen opinnäytetyötäni siitä, kuinka hyvinkääläiset ja lahtelaiset päiväkodin kasvattajat tukevat eroperhettä ryhmissä, joissa on 3-6 –vuotiaita lapsia. Lahden kasvattajat on valittu Eroperheen kahden kodin lapset –projektin pilotti-alueen mukaan. Hyvinkään kasvattajat olen valinnut itse. Tarkoituksena on tutkia, miten kasvattajien tavat tukea eroperhettä eroavat toisistaan. Opinnäytetyön tavoitteena on, että kasvattajat kiinnittäisivät aiempaa enemmän huomiota eroperheisiin ja erityisesti eroperheen lapsiin. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua keväällä 2013.

Toivoisin, että vastaisitte ohessa olevaan kyselylomakkeeseen, jonka tekemiseen menisi n. 10-15 min. Täytetyn lomakkeen voi laittaa suureen kirjekuoreen. Kyselylomakkeeseen vastataan nimettömästi, eikä siitä voi tunnistaa ketään. Vastaamisaikaa on yksi viikko: 12.2-19.2.2013. Opinnäytetyön valmistuttua lomakkeet hävitetään asianmukaisesti.

Kyselylomakkeessa kysytään mm. eroperheen lapsen tukemiseen liittyviä asioita. Vastauksia miettiessänne pyytäisin teitä kiinnittämään huomiota erityisesti arkipäiväisiin, tavallisiin asioihin, joita toteutetaan päiväkotiryhmänne arjessa.

Jos teille tulee kyselylomakkeesta tai opinnäytetyöstä kysyttävää, voitte ottaa rohkeasti yhteyttä.

KIITOS VASTAAMISESTA!

Ystävällisin terveisin Vilma Saastamoinen

---

vilma.saastamoinen@student.diak.fi

LIITE 2 KYSELYLOMAKE HYVINKÄÄLLE

TAUSTATIEDOT

1 Oletko koulutukseltasi

Lastentarhanopettaja

Lähihoitaja

muu, mikä _____

2 Kuinka kauan olet työskennellyt varhaiskasvatuksessa? (vuosina)

_____

3 Onko ryhmässänne lapsia, joiden vanhemmat ovat eronneet? Kuinka monta?

_____

EROAUTTAMINEN PÄIVÄHOIDOSSA

4 Tuetko päiväkodissa lasta, jonka vanhemmat ovat eronneet?

Kyllä, miten? _____

_____

_____

_____

En, miksi? _____

En osaa sanoa

KASVATUSKUMPPANUUS

5 Tuetko eroperheen lapsen vanhempia?

Kyllä, miten? _____

En, miksi? _____

En osaa sanoa

6 Koetko antamasi tuen riittäväksi vai haluaisitko mahdollisesti lisäkoulutusta eroperheen tukemisessa?

---

7. Haluaisitko lisätä/kertoa vielä jotakin aiheeseen liittyvää?

KIITOS OSALLISTUMISESTA !

Vilma Saastamoinen

LIITE 3 KYSELYLOMAKE LAHTEEN

TAUSTATIEDOT

1 Oletko koulutukseltasi

Lastentarhanopettaja

Lähihoitaja

muu, mikä _____

2 Kuinka kauan olet työskennellyt varhaiskasvatuksessa? (vuosina)

_____

3 Onko ryhmässänne lapsia, joiden vanhemmat ovat eronneet? Kuinka monta?

_____

EROAUTTAMINEN PÄIVÄHOIDOSSA

4 Tuetko päiväkodissa lasta, jonka vanhemmat ovat eronneet?

Kyllä, miten? _____

_____

_____

_____

En, miksi? _____

En osaa sanoa

KASVATUSKUMPPANUUS

5 Tuetko eroperheen lapsen vanhempia?

Kyllä, miten? _____

En, miksi? _____

En osaa sanoa

ERO LAPSIPERHEESSÄ -KOULUTUS

6. Koulutuksessa käsiteltiin mm. vanhemmuutta sekä lapsen asemaa erossa, lapseen liittyviä sopimuksia ja yhteistyövanhemmuuden jatkumisen tärkeyttä eron jälkeen.

Mikä Ero lapsiperheessä –koulutuksen teemoista kiinnosti sinua eniten ja miksi?

En osaa sanoa

7 Vaikuttiko Ero lapsiperheessä -koulutus työskentelytapaasi tukea eroperhettä?

Kyllä, miten? _____

_____

_____

Ei

En osaa sanoa

8 Haluaisitko lisätä/kertoa vielä jotakin aiheeseen liittyvää?

_____

_____

_____

KIITOS OSALLISTUMISESTA !

Vilma Saastamoinen